

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
Obchodná fakulta

Evidenčné číslo: 102002/I/2024/36109009331235332

**VÝZNAM SOCIÁLNYCH INOVÁCIÍ
V OBEHOVEJ EKONOMIKE**

Diplomová práca

2024

Bc. Tatiana Komárová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
Obchodná fakulta

VÝZNAM SOCIÁLNYCH INOVÁCIÍ
V OBEHOVEJ EKONOMIKE

Diplomová práca

Študijný program: marketingový a obchodný manažment

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: katedra marketingu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Renáta Ševčíková, PhD.

Bratislava 2024

Bc. Tatiana Komárová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu s názvom Význam sociálnych inovácií v obehovej ekonomike vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

V Bratislave, dňa 01.04.2024

.....
Bc. Tatiana Komárová

Pod'akovanie

Rada by som veľmi pekne poďakovala vedúcej diplomovej práce Ing. Renáte Ševčíkovej, PhD, ktorá mi poskytla pri vypracovávaní práce odbornú pomoc a užitočné rady.

ABSTRAKT

KOMÁROVÁ, Tatiana: *Význam sociálnych inovácií v obehovej ekonomike*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra marketingu. – Vedúci záverečnej práce Ing. Renáta Ševčíková, PhD. – Bratislava: OF EU, 2024, 69 s.

Cieľom diplomovej záverečnej práce je preukázať význam a úlohu sociálnych inovácií v oblasti obehovej ekonomiky a zhodnotenie súčasného stavu sociálnych inovácií na Slovensku a v zahraničí. Na príklade konkrétnych sociálnych inovácií práca preukáže prínosy v riešení spoločenských problémov v súlade s princípmi obehovej ekonomiky. Práca je rozdelená do piatich kapitol. Prvá kapitola je venovaná teoretickému vymedzeniu danej problematiky. Druhá a tretia kapitola je venovaná identifikácii hlavného cieľa, ktorý sme doplnili o všetky potrebné čiastkové ciele a metódam nášho skúmania, ktoré sme aplikovali pri vypracovávaní našej práce. V štvrtej časti popisujeme jednotlivé príklady sociálnych inovácií v oblasti obehového hospodárstva zo života v zahraničí a na Slovensku. Obsahom záverečnej práce je zhrnutie nadobudnutých vedomostí, celkové zhodnotenie významu sociálnych inovácií v zahraničí a na Slovensku a poskytnutie návrhov a odporúčaní do budúcnosti.

Kľúčové slová: sociálne inovácie, obehové hospodárstvo, sociálni inovátori, sociálne výzvy, rozvojové krajiny, európske krajiny, Slovensko

ABSTRACT

KOMÁROVÁ, Tatiana: The importance of social innovations in the circular economy – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of Marketing. – Supervisor of the final thesis Ing. Renáta Ševčíková, PhD. – Bratislava: OF EU, 2024, 69 p.

The aim of the final thesis is to demonstrate the importance and role of social innovation in the circular economy and to assess the current state of social innovation in Slovakia and abroad. Using the example of specific social innovations, the work will demonstrate the benefits in addressing societal challenges in line with the principles of a circular economy. The work is divided into five chapters. The first chapter is devoted to the theoretical definition of the subject. The second and third chapters are devoted to the identification of the main objective, which has been supplemented by all the necessary milestones and the methods of our examination that we have applied in developing our work. In the fourth section, we describe individual examples of social innovation in the circular economy from living abroad and in Slovakia. The final work consists of a summary of the acquired knowledge, an overall assessment of the importance of social innovation abroad and in Slovakia, and proposals and recommendations for the future.

Key words: social innovations, circular economy, social innovators, social challenges, developing countries, European countries, Slovakia

Obsah

Úvod.....	10
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	11
1.1 Obehové hospodárstvo	11
1.1.1 Charakteristika, koncept a princípy obehového hospodárstva.....	12
1.1.2 Obehové hospodárstvo verus lineárne hospodárstvo	13
1.1.3 Významnosť obehového hospodárstva pre budúcnosť	14
1.2 Inovácie	17
1.2.1 Sociálne inovácie - definícia	20
1.2.2 Význam sociálnych inovácií	22
1.2.3 Sociálni inovátori	23
1.3 Chápanie sociálnych inovácií v kontexte cirkulárnej ekonomiky na Slovensku a vo svete	24
1.3.1 Aspekty sociálnych inovácií v obehom hospodárstve	24
1.3.2 Sociálne výzvy ako dôsledok prechodu na obehové hospodárstvo	25
1.3.3 Konkurencieschopnosť hospodárstva pod vplyvom inovácií	28
1.3.4 Iniciatívy v oblasti sociálnych inovácií a obehového hospodárstva	30
2 Cieľ práce	37
3 Metodika práce a metódy skúmania	38
4 Výsledky práce	39
5 Diskusia.....	56
Záver	64
Zoznam použitej literatúry	65

Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov

Obrázok 1 : Porovnanie modelov lineárnej a cirkulárnej ekonomiky.....	13
Obrázok 2: Inštitút cirkulárnej ekonomiky: Udržateľnosť v mestách na Slovensku.....	15
Obrázok 3: Mapa sociálnych inovátorov.....	36
Obrázok 4: Splnenie siedmych globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja.....	54
Tabuľka 1: Lineárna verzus cirkulárna ekonomika odhalená.....	14
Tabuľka 2: Vlastné spracovanie na základe agregovaných dát za rok 2022.....	52
Tabuľka 3: Vlastné spracovanie na základe agregovaných dát za rok 2023.....	52
Graf 1: Zamestnanosť v obehovom hospodárstve.....	29
Graf 2: Počet registrovaných organizácií.....	34

Úvod

Obehové hospodárstvo nie je žiadnou novinkou. V minulosti obyvateľstvo žilo v kruhu spoločnosti, kde materiál a energia cirkulovali udržateľne v súlade s prírodnými podmienkami Zeme. V priebehu rokov sme porušili rovnováhu a vytvorili sme ekonomiky závislé na raste spotreby a využívania fosílnych palív. Avšak súčasná nadmerná spotreba nie je z dlhodobého hľadiska udržateľná či už z environmentálneho alebo sociálneho hľadiska.

Z toho dôvodu sa obehové hospodárstvo stalo víziou udržateľnejšej a odolnejšej spoločnosti, ktorá minimalizuje odpad, zachováva zdroje a vytvára hodnotu z toho, čo sa zvyčajne vyhodí. Je tiež zdrojom inovácií a príležitostí pre podnikateľov a tvorcov zmien, ktorí majú ochotu riešiť niektoré z najnaliehavejších environmentálnych a sociálnych výziev našej doby.

Výberom diplomovej práce s názvom *Význam sociálnych inovácií v obehovej ekonomike* chceme definovať sociálne inovácie v oblasti obehového hospodárstva a zobrazit' na konkrétnych príkladoch z praxe inovácie, ktoré výrazne pomáhajú ekonomikám pri prechode na obehové hospodárstvo a majú vplyv na spoločnosť.

V prvej časti našej práce sa budeme venovať teoretickému vymedzeniu problematiky. Najskôr si definujeme obehové hospodárstvo, jeho koncept a princípy. Uvedieme aké sú rozdiely medzi lineárnym hospodárstvom a obehovým hospodárstvom. Rovnako spomenieme dôležitosť prechodu na obehové hospodárstvo v záujme budúcnosti nás všetkých. Následne teoreticky vymedzíme sociálne inovácie, ich význam a sociálnych inovátorov. Pre potreby našej práce bude potrebné v konečnom dôsledku zadefinovať sociálne inovácie v kontexte cirkulárnej ekonomiky na Slovensku a vo svete. Oboznámime čitateľov o aspektoch, sociálnych výzvach ako dôsledku prechodu na obehové hospodárstvo, konkurencieschopnosti hospodárstva pod vplyvom inovácií a konkrétnych iniciatív.

V druhej časti našej záverečnej práce sa budeme venovať konkrétnym príkladom inovácií v praxi, ktoré zobrazujú ako obehové hospodárstvo má vplyv na životné prostredie a na jednotlivcov, ktorí sú súčasťou celej spoločnosti.

Na záver zhodnotíme nadobudnuté vedomosti, zosumarizujeme prínosy a význam uvedených praktických príkladov inovácií a predostrieme návrhy/odporúčania do budúcnosti.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Náš svet, ako ho poznáme, stojí na križovatke a zápasí s problémami ako sú napríklad nerovnosť príjmov, potravinová neistota, obavy z klimatických zmien, vojenský konflikt, ohrozenie verejného zdravia ako aj výrazné znečisťovanie životného prostredia.

Obehové hospodárstvo predstavuje sľubné riešenie environmentálnych hrozieb a vážnych spoločenských problémov. Prechodom na obehové hospodárstvo sa predpokladá, že sa zvýši dynamika hospodárskeho rastu alebo dôjde k vytvoreniu pracovných miest – vzniká vlna ekonomických a sociálnych príležitostí.

Organizácie ale aj jednotlivci predstavujú nenahraditeľný pilier, ktorý je potrebný na riešenie spoločenských výziev. Je potreba podporiť obehové obchodné modely, riešiť sociálne riziká, ktoré sú s nimi spojené ale aj využiť obrovský potenciál pozitívneho sociálneho vplyvu. Je potrebné si uvedomiť, že zmena myslenia začína u nás – u jednotlivcov, ktorý sú súčasťou väčších komunít. Ak spojíme komunity, spoločnosti či nadnárodné organizácie, dosiahneme zmeny, ktoré sú nie len udržateľné ale sú aj sociálne inkluzívne a prospešné.

1.1 Obehové hospodárstvo

Udržateľnosť, základ súčasného globálneho rámca pre trvalo udržateľný rozvoj v rámci Agendy 2030, integruje prvky hospodárskeho a sociálneho rozvoja, rovnako aj environmentálnu ochranu založenú na inováciách.

Obehové hospodárstvo možno považovať za formu sociálneho pokroku zvýrazneného udržateľnými produktami a službami zameranými na lepšiu kvalitu života. Navyše efektívne využívanie všetkých existujúcich zdrojov prináša na trh myšlienku, že opätovné použitie hotových výrobkov je najúčinnnejšou taktikou na ochranu životného prostredia.

Dosahovanie cieľov trvalo udržateľného rozvoja je založené na prechode z lineárnej ekonomiky na obehovú ekonomiku.¹

¹Daniela-Iona MANEA, Nicolae ISTUDOR, Vasile DINU, Dorel-Mihai PARASCHIV. *CIRCULAR ECONOMY AND INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP, PREREQUISITES FOR SOCIAL PROGRESS*. *Journal of Business Economics and Management*. Vilnius: Vilnius Technical University, 2021. s. 1343-1345. ISSN 1611-1699.

1.1.1 Charakteristika, koncept a princípy obehového hospodárstva

„ Obehové hospodárstvo je model produkcie a spotreby, v ktorom sú produkty a služby navrhnuté tak, aby umožnili zdieľanie, opätovné používanie, opraviteľnosť a recyklovateľnosť.“²

V prípade obehového hospodárstva sa efektívne využívajú dostupné zdroje a nevzniká zbytočný odpad, pričom hodnota výrobkov nekončí pochovaná na skládke. Odpad sa považuje za zdroj, ktorý sa vracia späť do obehu, čím vzniká uzavretý cyklus materiálov, produktov a komponentov.³

Princípom obehového hospodárstva je práve myšlienka, že v prípade, že výrobok dosiahne koniec svojej životnosti, materiály z ktorých bol vyrobený sa použijú na výrobu nových výrobkov vďaka ich recyklácii. Týmto sa vytvára neustále nová hodnota.

V súvislosti s neustálym zvyšovaním našej spotreby, sme sa stali márnотratnými, nečinnými a využívajúcimi naše zdroje v nadmernom množstve.

Aby sme práve splnili kruhový princíp obehovej ekonomiky, je potrebné si uvedomiť a podporiť tak stratégiu, ktorá je založená na 10 princípoch obehovej ekonomiky.

1. Odmietnuť – spotrebujeme viac, ako potrebujeme.
2. Premyslieť si – všetko je potrebné prehodnotiť. Je nevyhnutná investícia do inovatívnych projektov a podpora ľudí, ktorí týmto spôsobom zmýšľajú.
3. Znížiť – používanie produktov rozumnejším spôsobom.
4. Opätovne použiť – za cieľom zníženia odpadu a emisií uhlíka je potrebné si osvojiť myšlienku opätovného použitia.
5. Opraviť – kultúra vyhadzovania je realitou. Spoločnosti sú povinné sa zaoberať aj myšlienkou jednoduchšej opravy výrobkov. Musíme sa zamerať práve na predĺženie životných cyklov produktov. Starat' sa o nich, uchovávať ich a nevyhadzovať.
6. Obnoviť – renovácia je proces obnovy starého alebo vyradeného produktu a jeho aktualizácia, aby slúžil svojej pôvodnej funkcii.
7. Repasovať – zahŕňa renováciu a opätovné použitie častí vyradeného produktu v novom produkte s novou funkciou.

² ENVIROPORTAL.sk. CIRCULAR SLOVAKIA: Udržateľnosť ako podnikateľská príležitosť. [online]. [cit. 08-11-2023]. Dostupné na: https://www.enviroportal.sk/uploads/files/zelene_hospodarstvo/publikacie/Obehove-Slovenskobrozura.pdf

³ ENVIROPORTAL.sk. CIRCULAR SLOVAKIA: Udržateľnosť ako podnikateľská príležitosť. [online]. Dostupné na: https://www.enviroportal.sk/uploads/files/zelene_hospodarstvo/publikacie/Obehove-Slovenskobrozura.pdf

8. Zmeniť účel – opätovné využitie vyradeného produktu s transformáciou na nový produkt s inou funkciou.
9. Recyklovať – recyklácia použitých materiálov za účelom tvorby novej hodnoty.
10. Zotaviť sa – myšlienka, že odpad nie je odpadom. Mikroorganizmy môžu rozložiť biologicky rozložiteľný odpad na materiály, ktoré sa môžu použiť na výrobu energie, ako aj znížiť znečistenie. ⁴

1.1.2 Obehové hospodárstvo verzus lineárne hospodárstvo

Ako bolo vyššie spomenuté, obehové hospodárstvo predstavuje uzavretý cyklus, v rámci ktorého sa veci bezhlavo nevyhadzujú, ale sa zdieľajú, požičiavajú, opätovne využívajú, opravujú či recyklujú dovtedy, pokiaľ sa to dá.

Lineárny model hospodárstva predstavuje model „vezmi-urob-spotrebuji-odhod“. Opiera sa o množstvo lacných a ľahko dostupných materiálov a energie. Spôsob akým lineárna ekonomika narába so surovinami, vytvára tlak na vzácne zdroje a má veľmi malý záujem o vplyv na životné prostredie. Podniky častokrát vyrábajú a predávajú, pričom ich jedinou prioritou je byť ziskový, neuvedomujúc si, že často práve mnohé ekonomické príležitosti zostávajú nevyužívané.

Obrázok 1: Porovnanie modelov lineárnej a cirkulárnej ekonomiky,
(zdroj: Inštitút cirkulárnej ekonomiky – udržateľnosť v mestách Slovenska)

⁴ BANK LOMBARD ODIER & CO LTD. *The 10 principles of a circular economy*.2023.[online].Dostupné na: <https://www.lombardodier.com/contents/corporate-news/responsible-capital/2020/september/the-10-steps-to-a-circular-econo.html>

Obehové hospodárstvo od začiatku zastavuje produkciu odpadu a navrhuje produkty tak, aby sa dali čo najintenzívnejšie znovu použiť. Je to hlavne iný prístup. Jeho cieľom je znížiť spotrebu surovín a namiesto toho opätovne použiť materiály získané z produktov po dobe ich životnosti. Kruhový model sa zameriava práve na predĺženie životného cyklu produktov pri zachovaní alebo zlepšení ich hodnoty.

Medzi hlavné rozdiely medzi lineárnou a obehovou ekonomikou sú ich prístup, vízia, tvorba hodnoty, perspektíva, ktorú majú pri práci na udržateľnosti a obchodný model.⁵

Aspekt	Lineárna ekonomika	Cirkulárna ekonomika
Prístup	Vziať-vytvoriť-vyhodiť.	Zredukovať, recyklovať a obnoviť.
Vízia	Krátkodobý príjem, ziskovosť, masová výroba a predaj.	Dlhodobá vízia a udržateľnosť.
Perspektíva udržateľnosti	Minimalizácia vplyvu na životné prostredie.	Maximalizácia environmentálnych výhod a hodnoty zdrojov.
Obchodný model	Produktovo orientovaný prístup.	Prístup orientovaný na služby.

Tabuľka 1: Lineárna vs cirkulárna ekonomika odhalená. (Zdroj: <https://contec.tech/>)

1.1.3 Významnosť obehového hospodárstva pre budúcnosť

Kvalita života a sociálny blahobyt sú prioritou sociálnej politiky každého štátu. Každý štát vo vlastnom záujme sa musí pozeráť do budúcnosti a konať. Je potrebné identifikovať vplyv viacerých faktorov ako napríklad digitálne inovácie, udržateľnosť podnikania v súvislosti so sociálnym pokrokom alebo **obehového hospodárstva**.

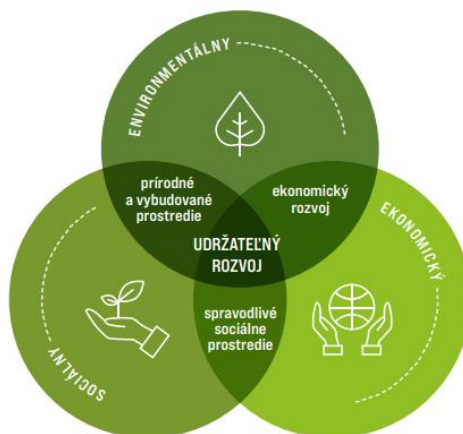
„Udržateľnosť je definovaná ako uspokojovanie potrieb súčasnosti bez toho, aby sa ohrozovala schopnosť uspokojovať potreby budúcich generácií“

(Inštitút cirkulárnej ekonomiky, 2023)

⁵ CONTEC.TECH. *Linear economy vs circular economy: Key differences and how to make the change*. Poland:2022.[online]. Dostupné na: <https://contec.tech/linear-economy-vs-circular-economy-differences-how-to-make-the-change/#:~:text=The%20current%20linear%20economic%20model,product%20replicated%20for%20multiple%20individuals.>

Udržateľnosť má tri roviny. Environmentálnu, sociálnu a ekonomickú.

Environmentálny rozmer predstavuje zníženie negatívnych vplyvov na životné prostredie. Sociálny rozmer je charakterizovaný spoločnosťou, ktorá je udržateľná vtedy, ak ľudia nečelia existenčným prekážkam v kľúčových oblastiach života. Ekonomická udržateľnosť predstavuje schopnosť organizácie spravovať svoje zdroje a generovať zisk zodpovedným spôsobom. Jedným z nástrojov ekonomickej udržateľnosti je práve obehové hospodárstvo.

Obrázok 2: *Inštitút cirkulárnej ekonomiky: Udržateľnosť v mestách na Slovensku.*

(Zdroj: www.incien.sk)

Uvedieme si význam obehového hospodárstva pre budúcnosť.

Ako prvé by sme zmienili ochranu životného prostredia. Opätovné používanie a recyklácia produktov by mala spomaliť využívanie obmedzených prírodných zdrojov čím by nedochádzalo k narušeniu krajiny a k strate biodiverzity. Ku ochrane životného prostredia zahrňujeme aj zníženie celkových emisií skleníkových plynov. Práve tvorba efektívnejších a udržateľnejších produktov od ich počiatkov konkrétne pri ich návrhu by mala znížiť spotrebu zdrojov a emisií.

Ďalším významným dôvodom prečo práve obehové hospodárstvo je zníženie závislosti na surovinách. Samozrejme, rastúca populácia spôsobuje, že aj dopyt po surovinách rastie. Avšak si musíme uvedomiť, že zásoby podstatných surovín sú obmedzené. To spôsobuje, že niektoré krajiny nie sú schopné vyprodukovať toľko koľko potrebujú, preto sa stávajú závislými od iných krajín. Napríklad obchod medzi Európskou úniou a zvyškom sveta sa zvyšuje, neustále sa dováža alebo vyváža. Riešením je recyklácia surovín, ktorá zmierňuje riziká spojené s kolísaním cien, dostupnosťou a závislosťou od

dovozu. Týka sa to najmä kritických surovín, ktoré sú kľúčové pre výrobu širokého spektra tovarov a technológií.

Prechod na obehové hospodárstvo by mal zvýšiť konkurencieschopnosť, stimulovať inovácie, podporiť hospodársky rast a vytvoriť pracovné miesta. Prepracovanie materiálov a výrobkov na ich obehové použitie prispieva k podpore inovácií v rôznych odvetviach hospodárstva. Predpokladá sa, že spotrebiteľom budú v budúcnosti poskytnuté odolnejšie a inovatívnejšie produkty, ktoré v konečnom dôsledku zvýšia kvalitu života.⁶

Čo sa týka obchodného prostredia, existujú teórie, že udržateľné obchodné modely, ktoré sledujú práve prechod na obehový model, sú ziskovejšie ako tie, ktoré nahrádzajú. Súvisí to so zvýšením konkurencieschopnosti a zamestnanosťou.⁷

Plán pre obehové hospodárstvo predstavuje pár bodov, ktoré poskytujú určité typy, čo môžu podniky urobiť lepšie.

- Dizajn pre budúcnosť – navrhovanie produktov tak, aby sa použili správne materiály za účelom primeranej životnosti a predĺženia ich životného cyklu.
- Začlenenie digitálnej technológie – sledovanie a optimalizovanie využívania zdrojov, posilňovanie prepojenia dodávateľského reťazca prostredníctvom nových digitálnych inovácií, online platforiem a technológií.
- Prehodnotenie obchodného modelu – zváženie obchodných príležitostí na vytvorenie väčšej hodnoty.
- Využívanie odpadu ako zdroja – používanie odpadu ako druhotných zdrojov a teda jeho zhodnocovanie.
- Uprednostňovanie obnoviteľných zdrojov – zapojenie obnoviteľných zdrojov do vytvárania hodnôt.
- Vytvorenie spoločnej hodnoty - spoločná práca v rámci dodávateľského reťazca, interná kooperácia v rámci organizácie a s verejným sektorom za účelom zvýšenia transparentnosti a zdieľanej hodnoty.⁸

⁶ EUROPARL.EUROPA.EU. European Parliament. *Circular economy: definition, importance and benefits*.2023.[online].Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits?&at_campaign=20234-Economy&at_medium=Google_Ads&at_platform=Search&at_creation=RSA&at_goal=TR_G&at_audience=importance%20of%20circular%20economy&at_topic=Circular_Economy&at_location=SK&gclid=Cj0KCQiApOyqBhDIARisAGfnyMrCQKzIfxW8zKzt5XZKNFwsmO8YncFHus3rcWCplontS0HX8URDmPwaAvhpEALw_wcB

⁷ ETKINS P., DOMENECH T., DRUMMOND P., BLEISCHWITZ R., HUGHES N., LOTTI L.. *The Circular Economy: What, Why, How and Where*. In University College London: UCL Institute for Sustainable Resources.2019.[online].Dostupné na: <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/Ekins-2019-Circular-Economy-What-Why-How-Where.pdf>

⁸ KARSTEN, Lemm. *Why the Circular Economy is the Future*. 2021. [online]. Dostupné na: <https://dldnews.com/sustainability-circular-economy-is-the-future/>

Prečo je také dôležité uvedomiť si význam obehového hospodárstva v súvislosti s našou budúcnosťou? Pretože si jednoducho nebudeme môcť dovoliť fungovať inak ako obehovo. Naša planéta má len obmedzené zdroje, nie neobmedzené. Narastajúca klimatická kríza, rýchle vymieranie druhov a množstvo iných dôsledkov našej činnosti nám ukazujú, že sme prekročili hranicu. Podporujeme tento negatívny vývoj svojou činnosťou, obchodnými praktikami či myslením. Čoraz viac je cítiť práve potreba zníženia rizík spojených s klímou a prírodou. Dodávateľské reťazce, ktoré sú bezpečné a odolné sa strácajú. To čo bolo predtým považované za samozrejmosť, ako napríklad čistá voda či dostatok vysoko výnosnej ornej pôdy, sa ukazuje ako krehké a náchylnejšie k zlyhaniu.

Spolupráca medzi spoločnosťami v tejto oblasti je kľúčová najmä pri prechode na udržateľnú ekonomiku. Podnikatelia si budú môcť naplánovať a efektívne riadiť tento prechod od začiatku – ihneď tak aj získať konkurenčnú výhodu.

K priaznivej budúcnosti môžu prispieť rovnako ako spoločnosti aj jednotlivci. Je dôležité si všímať svoje činy a svoje prostredie. Každý deň existuje množstvo príležitostí na implementáciu obehového hospodárstva vo všetkých oblastiach života. Používanie verejnej dopravy či jazdenie na bicykli. Veci môžeme dlhodobo používať ak je to možné, opraviť chybné veci namiesto ich vyhadzovania. Vyhýbanie sa používaniu jednorazových výrobkov a vyhľadávať riešenia na opätovné použitie.

Obehové hospodárstvo predstavuje práve spôsob ako zabezpečiť, aby sme boli odolnejší voči zlyhaniu. Cieľom je v budúcnosti využívať zdroje čo najefektívnejšie, používať produkty čo najdlhšie, opätovne využívať materiály a recyklovať. Tým ochránime životné prostredie, znížime emisie uhlíka a znížime závislosť na obmedzených zdrojoch. Obehové hospodárstvo tiež ponúka týmto aj ekonomické príležitosti a podporuje inovácie vo všetkých smeroch.⁹

1.2 Inovácie

Inovácie reprezentujú jeden z nástrojov na udržanie a zlepšenie jednak vývoja ekonomiky hospodárstva ale aj zvýšenia konkurencieschopnosti podnikov v lokálnom alebo aj v globálnom podnikateľskom prostredí. Sú tvorené na základe poznatkov a znalostí, sú výsledkom uplatnenia poznatkov v praxi. Inovácie predstavujú jednak novosť a zmenu, ale taktiež sa im pripisujú určité prednosti v porovnaní s predchádzajúcimi riešeniami.

⁹ TAUER, Rebecca. *Circular economy – it's more than just recycling*. 2021. [online]. Dostupné na: https://www.db.com/what-next/responsible-growth/Circular-Economy--Kreislaufwirtschaft/WWF/index?language_id=1

Hoci ako prvé nás napadne pri slove inovácia niečo nové či zlepšené, samotný pojem nie je také jednoduché definovať a presne vymedziť. Súčasná teória interpretuje inováciu v dvoch rovinách. Prvá rovina predstavuje proces samotný a druhá rovina výsledok procesu. Ak chápeme inováciu ako proces tak v tomto prípade je inovácia spôsob, akým dochádza k navrhovaniu a produkovaniu nových produktov a služieb. Kľúčom tohto procesu sú vzájomné interakcie aktérov a väzieb, ktoré sa vzájomne prelínajú. Druhý uhol pohľadu je zdôraznenie výsledku procesu a až tento výsledok považuje za inováciu.¹⁰

„Inovácia je schopnosť jednotlivcov, spoločností a celých národov neustále vytvárať svoju vytúženú budúcnosť.“

(John Kao, Innovation Nation, 2007)

Inovácie poukazujú na tvorbu nových, výrazne zlepšených produktov, procesov, marketingu a organizácie s cieľom pridať hodnotu trhu, štátu a celej spoločnosti.

„ Na Slovensku je inovácia definovaná v zmysle zákona č. 172/2005 Z. z. o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja ako:

- nový alebo zdokonalený výrobok alebo nová alebo zdokonalená služba, ktoré sú uplatniteľné na trhu a založené na výsledkoch výskumu a vývoja alebo podnikateľskej činnosti,
- nový alebo zdokonalený výrobný postup alebo distribučná metóda vrátane podstatných zmien techniky, zariadenia alebo softvéru,
- nový spôsob organizácie v podnikateľskej praxi podniku, organizácie pracoviska alebo vonkajších vzťahov,
- prenos poznatkov vedy a techniky do praxe,
- nákup súhrnu výrobnotechnických a obchodných skúseností (know-how), získavanie a prenájom práv z licenčných zmlúv,
- zavedenie moderných metód v predvýrobných etapách a v organizácii práce,
- zlepšenie kontrolných a skúšobných metód v procese výroby a v službách,
- zvýšenie kvality práce a bezpečnosti práce,
- **zníženie negatívneho vplyvu na životné prostredie,**

¹⁰ MELAS, Vladimír. *Význam inovácií v 21. storočí*. In: Slovenský časopis pre verejnú politiku a verejnú správu č. 1/2016, 2016. Katedra verejnej politiky a verejnej správy, Fakulta sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISSN: 1339-7826.

- **účinnnejšie využívanie prírodných zdrojov a energie.“¹¹**

V súčasnosti môžeme definovať osem rôznych druhov inovácií, ktoré je možné prijať na zlepšenie už existujúcich riešení.

1. Inovácia produktu – zahŕňa viditeľné zlepšenie výkonu produktu a aktualizáciu/modernizáciu jeho vlastností.
2. Inovácia služieb – zahŕňa poskytovanie existujúceho produktu alebo služby pohodlnejším, efektívnejším a dostupnejším spôsobom.
3. Inovácia procesov – zahŕňa zlepšenie výroby a dodávky svojich produktov alebo služieb. Táto inovácia sa môže týkať zlepšenia procesu integráciou inovatívnych technológií alebo metód prevádzky.
4. Technologická inovácia – integrácia novej a vylepšenej automatizovanej technológie, softvéru alebo strojov.
5. Inovácia obchodného modelu – zahŕňa zmenu fungovania, zmenu zarábania peňazí alebo na akých zákazníkov sa zameriava.
6. Marketingové inovácie – vystavenie produktu alebo služby novému trhu, zvýšenie súčasného podielu na trhu.
7. Architektonická inovácia – zahŕňa zlepšenie jedného z hlavných obchodných systémov vrátane existujúcich sieťových, účtovných, výrobných alebo inventárnych systémov.
8. **Sociálne inovácie – zahŕňajú inovácie, ktoré sú prospešné pre celú spoločnosť.¹²**

Vo veľkej miere sa pojem inovácia spája práve s predstavou technickej inovácie – predmetmi, produktami, službami, výrobnými zariadeniami a podobne. Avšak dnes už vieme, že inovácie predstavujú niečo viac ako nové produkty alebo vývoj nových technológií. Do popredia sa dostávajú tzv. sociálne inovácie, ktoré predstavujú dôležitý činiteľ ovplyvňujúci celkový rozvoj spoločnosti.¹³

¹¹BUKOVÁ, Sylvia. *Social innovations and their relevance in the national economy: Sociálne inovácie a ich význam v národnom hospodárstve*. In: MAJTÁN, Štefan a kol. *Aktuálne problémy podnikovej sféry*. [recenzovaný] zborník vedeckých prác: medzinárodná vedecká konferencia, Bratislava. 2016.[cit. 08-11-2023]. s.69. ISBN: 978-80-225-4245-6.

¹² AU.INDEED.COM. 8 Types of Innovation.2023.[online]. Dostupné na: <https://au.indeed.com/career-advice/career-development/types-of-innovation>

¹³BUKOVÁ, Sylvia. *Social innovations and their relevance in the national economy: Sociálne inovácie a ich význam v národnom hospodárstve*. In: MAJTÁN, Štefan a kol. *Aktuálne problémy podnikovej sféry*. [recenzovaný] zborník vedeckých prác: medzinárodná vedecká konferencia, Bratislava. 2016.ISBN: 978-80-225-4245-6.

1.2.1 Sociálne inovácie - definícia

Ako bolo vysvetlené vyššie, inovácia predstavuje niečo nové, zatiaľ čo prívlastok sociálna znamená pôsobenie občanov alebo práve pozitívny výsledok pre spoločnosť alebo jej členov. Avšak nie je stanovené jednoznačné kritérium – čo robí inováciu sociálnou. Predpokladáme, že rozhodujúcim kritériom je spoločenský úžitok. Avšak našla sa zhoda v tom, že pojem sa vzťahuje priamo na hľadanie riešení spoločenských problémov a výziev.¹⁴

„Sociálna inovácia sa týka návrhu a implementácie nových riešení, ktoré zahŕňajú koncepčné, procesné, produktové alebo organizačné zmeny, ktorých cieľom je v konečnom dôsledku zlepšiť blahobyt a blaho jednotlivcov a komunit.“

(Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, 2023)

Vznik sociálnych inovácií sa pripisuje hnutiu sociálnych aktivistov z prelomu milénia vo Veľkej Británii, ktorý bol výrazne podporovaný akademickou obcou a rýchlo sa rozšíril do USA. Napriek relatívne nedávnemu vzniku ich konceptu, je vhodné povedať, že sociálne inovácie sprevádzajú ľudstvo od svojho počiatku. Mnohé procesy či služby, ktoré dnes považujeme za štandard, boli kedysi tiež sociálnou inováciou. Možno teda povedať, že boli vždy súčasťou ľudských dejín, hoci spôsoby ich dosahovania boli odlišné.

Nedávno bol sociálnym inováciám pripísaný politický dôraz. V roku 2017 Európska komisia vydala tzv. Bielu knihu o budúcnosti Európy, ktorá jasne hovorí, že Európa čelí viacerým existenčným výzvam. Medzi hlavné patrí starnúca populácia, trend digitalizácie, rýchlo meniaci sa trh práce a tým spojený tlak na nadobudnutie nových zručností a schopnosť adaptability. Európa taktiež čelí zmenám v štruktúre spoločnosti, rastúcej miere nedôvery voči formálnym inštitúciám, zmene klímy a migračným problémom. Ich riešenie si vyžaduje nové prístupy a normy, ktorých podstatou sú práve sociálne inovácie.

Sociálna inovácia bola definovaná ako projekt, ktorého cieľom je inovatívne riešenie spoločenských problémov v niektorej z oblastí ako je poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárna starostlivosť, ochrana ľudských práv a základných slobôd, výskum a vývoj, podpora regionálneho rozvoja a zamestnanosti či tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva.¹⁵

¹⁴ HOWALDT, J. - JACOBSEN, H. *Soziale Innovation: Auf dem Weg zu einem postindustriellen Innovationsparadigma (Dortmunder Beiträge zur Sozialforschung)*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Weinheim. 2010. Nemecko. ISBN: 978-3-531-16824-1.

¹⁵ POLAČKOVÁ, Z. – PONGRÁCZ E. *Správa o stave ekosystému sociálnych inovácií na Slovensku*. Národné kompetenčné centrum pre sociálne inovácie. Bratislava. 2022. ISBN: 978-80-89125-20-3.[online].Dostupné na:

Sociálna inovácia vykazuje niekoľko kľúčových charakteristík, ktoré ju odlišujú od iných foriem inovácií. Ide o:

- Sociálny vplyv – cieľom je vytvoriť pozitívny sociálny vplyv a riešiť naliehavé sociálne výzvy. Zameriava sa na zlepšenie blahobytu a kvality života jednotlivcov a komunít.
- Spolupráca a spoločné vytváranie – sociálna inovácia zahŕňa spoluprácu medzi rôznymi zainteresovanými stranami. Ide o aktívne zapojenie každého príjemcu, koncového používateľa alebo iných, pričom každý hlas má byť vypočutý.
- Systémové myslenie – vzájomná prepojenosť sociálnych, ekonomických a environmentálnych faktorov. Cieľom je identifikácia a riešenie základných príčin sociálnych problémov.
- Inovatívne stratégie – podpora nekonvenčných myšlienok, skúmanie nových spôsobov riešenia problémov. Môže ísť o zmenu účelu existujúcich zdrojov a prepracovanie procesov.
- Empatia a orientácie na používateľa – sociálna inovácia kladie dôraz na pochopenie potrieb, aspirácie ľudí postihnutých sociálnymi problémami.
- Kreativita a inovácia – podpora kreatívneho a inovatívneho myslenia, aby sa spochybnila konvenčná múdrosť a rozvíjali sa nové prístupy. Skúmajú sa myšlienky, metódy a politické rámce, ktoré majú potenciál narušiť existujúce systémy a vytvoriť pozitívnu zmenu.
- Škálovateľnosť a možnosť opakovania – hľadanie riešení, ktoré možno rozšíriť prípadne replikovať, aby sa tak vytvorili možnosti, ktoré budú prijateľné a prispôsobiteľné pre iných s cieľom maximalizácie vplyvu.
- Merateľné výsledky – meranie efektívnosti sociálnych inovácií.
- Posilnenie postavenia a inklúzia – cieľom je posilnenie marginalizovaných a zraniteľných skupín obyvateľstva a zabezpečenie ich aktívnej účasti na inovačnom procese a prínosoch z ich výsledkov.¹⁶

Tieto charakteristiky spoločne definujú podstatu sociálnej inovácie, usmerňujú jej prístup a myslenie smerom k vytvoreniu zmysluplnej a trvalej sociálnej zmeny.

¹⁶ JAIN, Nick. *What is Social Innovation? Definition, Examples and Best Practices*. [online]. 2023. Dostupné na: <https://ideascale.com/blog/what-is-social-innovation/>

1.2.2 Význam sociálnych inovácií

Spokojný a stabilný svet pravdepodobne nepotrebuje inovácie. Avšak, v prípade, keď existujú problémy, ktoré sa prehlbujú, keď systémy nefungujú alebo keď inštitúcie reflektujú minulosť namiesto súčasných problémov – inovácie sa stávajú nevyhnutnosťou.

Hnacím motorom inovácií je uvedenie si priestoru medzi tým, čo je a medzi tým, čo ľudia potrebujú – priestor, ktorá sa neustále zväčšuje vznikom nových technológií a prinášaním nových myšlienok, vedomostí.

V každej oblasti života sa poukazuje na existujúce modely, ktoré jednoducho nefungujú dostatočne dobre. Môžu byť spôsobené minulými problémami alebo mocenskými záujmami. Môžu byť vytvárané inštitúciami, ktoré sú príliš zamestnané vlastnými záujmami alebo jednoducho zastaranými spôsobmi.¹⁷

Prečo sú sociálne inovácie dôležité pre podnikanie? Pretože práve spoločnosť poskytuje príležitosť byť aktívnymi v biznise.

Významom sociálnych inovácií v tomto kontexte rozumieme:

- Prispôsobenie sa nedostatku zdrojov a životnému prostrediu – na spoločnosti je vyvíjaný tlak investovať práve do posilnenia dodávateľských reťazcov za účelom dosiahnutia určitých sociálnych a environmentálnych cieľov, redukovať negatívne vonkajšie vplyvy.
- Prilákatie a udržanie talentov – pracovná sila je dôležitá, na úspech sa nazerá z iného pohľadu ako v minulosti.
- Zmena parametrov výkonnosti – rastúci nárast investorov, ktorý berú do úvahy práve sociálne a environmentálne vplyvy, pri svojom rozhodovaní v súvislosti s možnými investíciami.
- Hľadanie rastu – svet hľadá možnosti ako vyriešiť spoločenské výzvy. Ako úspešné sa ukázalo práve predstavenie cieľov SDGs (Sustainable Development Goals) v preklade ciele udržateľného rozvoja. Spoločnosti, ktoré sa obracajú týmto smerom a snažia sa o pozitívny sociálny vplyv, posilňujú tak svoj obchodný rast a dlhodobú konkurencieschopnosť, čím sa stáva firma trvalo udržateľná a úspešná.

¹⁷ MULGAN, G., TUCKER, S., RUSHANARA, A., SANDERS, B. *Social Innovation: What it is, why it matters and how it can be accelerated*. Oxford Business School, London. 2007. ISBN: 1-90551-03-7.

V dnešnom veľmi prepojenom svete sa spoločenské problémy jednej krajiny môžu stať ľahko problémami inej krajiny. Krajiny čelia pomalému hospodárskemu rastu, finančnej nestabilite, politickým nepokojom, chudobe, hladu či chorobám. Toto všetko sú problémy, ktoré sa musia riešiť a vytvárajú tak aj nové obchodné príležitosti.

V dôsledku pozitívnych sociálnych inovácií sa mnohé prvky systému stávajú odolnejšími, čím sa zlepšuje ich schopnosť vyrovnávať sa s budúcimi výzvami.¹⁸

Keď si zhrnieme celkový význam a prínos sociálnych inovácií, uvedomíme si, že skutočne bez potrebných nových prístupov, novej technológie, programov či nových modelov správania, ktoré pomáhajú zlepšovať kvalitu života z rôznych hľadísk, nejdú sociálne inovácie uviesť do života. Medzi hlavný význam sociálnych inovácií patrí riešenie sociálnych problémov, zlepšovanie kvality života, podpora participácie a spolupráce medzi rôznymi sektormi spoločnosti, inovácie v službách, ktoré vedú k efektívnejšiemu a pružnejšiemu spôsobu poskytovania podpory alebo podpora udržateľného rozvoja.

1.2.3 Sociálni inovátori

Sociálne inovácie prinášajú zmeny do usporiadania spoločnosti a smerujú k pozitívnej spoločenskej zmene, pričom rozlišujeme 4 typy zmien :

1. Lokálna zmena – pozitívny dopad na miestnu komunitu alebo cieľovú skupinu.
2. Sieťová zmena – pozitívny dopad znásobený tým, že služby a produkty využíva viacero komunít a cieľových skupín vo viacerých lokalitách.
3. Systémová zmena – zameriava sa na odstránenie skutočných príčin spoločenských problémov, ktoré sú zakorenené v systéme.
4. Rámcová zmena – zmena v nastavení myslenia spoločnosti a prijatie nového prístupu ako normy.

V súvislosti s tvorbou a aplikovaním sociálnych inovácií sa môžeme rozprávať o tzv. tvorcach zmien. Ide o osoby, ktoré sú schopné identifikovať spoločenský problém alebo potrebu, vidia ju ako príležitosť, vedia zaujať proaktívny prístup a podnikajú kroky na realizáciu inovácie.

Medzi aktérov, ktorí vytvárajú pozitívnu spoločenskú zmenu môžeme priradiť jednak sociálnych inovátorov alebo zainteresované strany.

¹⁸ WORLD ECONOMIC FORUM. Schwab Foundation for Social Entrepreneurship. *Social Innovation: A Guide to Achieving Corporate and Societal Value*. Švajčiarsko, 2016.[online]. Dostupné na: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Social_Innovation_Guide.pdf

Sociálni inovátori sú teda ľudia, ktorí vidia spoločenský problém, dokážu priniesť riešenia a podniknú potrebné kroky na realizáciu. Hlavným cieľom sociálnych inovátorov je nielen vytvárať zisk, ale aj pozitívny dopad na spoločnosť.

Zainteresované strany sú podporovatelia, oponenti, klienti, poradcovia, zamestnanci, ľudia z verejnej správy a ďalší. Môžeme ich vyčleniť ako samospráva, občianske združenia, filantropické inštitúcie, profesionáli v oblasti investovania, individuálni investori alebo darcovia a mnoho ďalších.

Prostredie, z ktorého pochádzajú sociálni inovátori nemusí ihneď predstavovať iba prostredie sociálnej ekonomiky, v rámci ktorej sledujú primárne spoločensky prospešné ciele. Avšak môžu pochádzať z prostredia, v ktorom nie je ich primárnym cieľom vykonávať aktivity, ktoré majú pozitívny spoločenský dopad. Ide o komerčný úspech, ktorý sa ale stane aj sociálnou inováciou.¹⁹

1.3 Chápanie sociálnych inovácií v kontexte cirkulárnej ekonomiky na Slovensku a vo svete

S neustále rastúcim zameraním na trvalo udržateľný rozvoj sa sociálne inovácie ukázali ako mocný nástroj na podporu zmien. Nejde len o podporu ekonomického rastu, ale tiež o podporu spolupráce, kreativity a inkluzívnosti pri riešení environmentálnych a sociálnych výziev.

1.3.1 Aspekty sociálnych inovácií v obehom hospodárstve

Medzi kľúčové vlastnosti sociálnych inovácií v kontexte obehovej ekonomiky patria kreatívne riešenia problémov, zapojenie komún, vytvorenie sietí spoluprác, technologická integrácia a prebiehajúce učenie a adaptácia.

Sociálne inovácie podporujú myslenie a kreatívne riešenie problémov s cieľom vyriešiť zložité environmentálne a sociálne výzvy. Dôraz sa kladie na hľadanie inovatívnych spôsobov ako znížiť odpad, podporiť efektívne využívanie zdrojov a podporiť sociálno-ekonomický rozvoj.

Integrácia sociálnych inovácií do obehového hospodárstva prináša množstvo výhod.

¹⁹ Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. *Príručka sociálnych inovácií a projektov dobrej praxe v oblasti sociálnych inovácií*. Bratislava, 2021. [online]. Dostupné na: <https://mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/03/Prirucka-socialnych-inovaci-23032021-fin.pdf>

Sociálne inovácie prinášajú :

- Environmentálnu udržateľnosť – udržateľná spotreba a výrobné postupy, ktoré znižujú vplyv na životné prostredie.
- Sociálnu inklúziu a rovnosť – zapojenie komunít, riešenie sociálnych rozdielov a posilnenie marginalizovaných komunít poskytovaním prístupu k čistej energii, dostupnému bývaniu, kvalitnému vzdelávaniu a pracovným príležitostiam.
- Hospodársky rast a vytváranie pracovných miest – podpora rozvoja nových trhov, priemyselných odvetví. Stimuluje podnikanie, inovácie a miestne obchodné príležitosti.
- Odolnosť voči globálnym výzvam – sociálne inovácie zvyšujú odolnosť komunity voči globálnym výzvam ako je napr. nedostatok zdrojov, zhoršovanie životného prostredia. Umožňuje komunitám prispôbovať sa a prosperovať pri neustále meniacich sa podmienkach.

Miestne komunity hrajú významnú úlohu v iniciatívach obehového hospodárstva. Sú hnacou silou pre trvalo udržateľné postupy a zároveň sú príjemcami výsledných ekonomických, sociálnych a environmentálnych výhod.

Komunity a ich členovia sa môžu aktívne zapojiť do iniciatív obehového hospodárstva a profitovať z nich. Aby sa dosiahla úspešnosť iniciatív, je potrebné ľudí zapojiť a poučiť. Vlády, mimovládne organizácie a podniky organizujú workshopy, semináre a kampane. Ide o vzdelávanie v súvislosti so separáciou odpadu, recykláciou alebo dôležitosťou nákupu miestneho tovaru. S nákupom miestneho tovaru súvisí aj potenciál vytvorenia pracovných miest a rozvoj miestnych podnikov. Ďalej miestne komunity môžu vytvárať a organizovať rôzne fóra alebo platformy na zdieľanie hodnôt. Investovaním práve do miestnych podnikov sa zabezpečí, že bohatstvo zostane v komunite.²⁰

1.3.2 Sociálne výzvy ako dôsledok prechodu na obehové hospodárstvo

V súvislosti s cirkulárnou ekonomikou nám vznikajú určité sociálne výzvy a s nimi spojené možné medzery alebo príležitosti. Napriek tomu, že sme hovorili o množstve pozitívnych sociálnych vplyvov obehového hospodárstva, existuje aj určité negatívne

²⁰ UTILITIESONE.com. Circular Economy and Social Innovation Engaging Communities. In: Construction in the energy sector, 2023.[online]. Dostupné na: <https://utilitiesone.com/circular-economy-and-social-innovation-engaging-communities>

napätie, ktoré vzniká v spojení s novými výzvami. Kde výhoda posunu smerom ku cirkulárnosti sa môže prejaviť na jednom mieste, na druhom, naopak to môže mať negatívny dopad ako dôsledok týchto zmien.

Vzniká tu otázka práce, živobytia a blaha zamestnancov. Strata množstva existujúcich pracovných miest znamená príležitosť pre nové zdroje príjmov – najmä v oblasti recyklácie a renovácie. Ale v prípade vzniku nových zdrojov príjmu nemôžeme povedať, že automaticky zaručujú bezpečné pracovné podmienky. Napríklad pri výrobe produktu, ktorý sa považuje za udržateľný, neznamená, že všetky pracovné miesta v dodávateľskom reťazci spĺňajú bezpečnostné či zdravotné normy. Je dôležité zdôrazniť, že na to aby sa „kruhovosť“ stala „sociálnou“, ľudia, ktorí stratia prácu v procese prechodu na udržateľnosť, by im mal byť zabezpečený nový zdroj príjmu. Na zmiernenie negatívnych účinkov zmien na trhu práce v dôsledku prechodu na obehové hospodárstvo, by sa mala podporovať rekvalifikácia ako aj zdravá rovnováha medzi pracovným a súkromným životom. Prístupy ako celoživotné vzdelávanie, zdieľanie vedomostí medzi generáciami môžu prispieť k tomu, aby nikto nezostal v horšom postavení. Zatiaľ čo obehové hospodárstvo je primárne zamerané na ochranu životného prostredia, ešte neznamená, že neexistuje riziko uvoľnenia nebezpečných látok počas recyklácie. Je potrebné zabezpečiť, aby nevznikali negatívne otázky ohľadom zdravia a blahobytu.

Ďalšou výzvou je spravodlivosť – pochopenie a správne vyváženie sociálnych vplyvov. Pre príklad uvidíme situáciu, kedy rozvinuté krajiny sa snažia o zníženie vývozu odpadu – ako snaha o recykláciu a opätovné použitie, pre rozvojové krajiny, ktoré sa spoliehajú na dovoz týchto „odpadových elektronických zariadení“ to spôsobí narušenie hodnotového reťazca, tým pádom to má negatívny vplyv na živobytie aj napriek potencionálnemu zníženiu práce s nebezpečnými materiálmi. Môžeme teda povedať, že dochádza k nerovnosti medzi vznikom pracovných miest s vysokými, často technicky náročnými požiadavkami vo vyspelých krajinách a stratou pracovných miest v menej rozvinutých krajinách s menšími možnosťami vzdelávania. Jedným z možných riešení je podpora miestnych výrobcov, tak aby mali možnosť generovať nové pracovné miesta a umožniť aby sa rôzne špecializácie dokázali zdieľať medzi regiónmi.

Medzi výzvy spojené s prechodom na obehové hospodárstvo môžeme zaradiť aj sociálnu nerovnosť – zabezpečenie začlenenia a dostupnosti obehového hospodárstva. Je ťažké povedať ako obehová ekonomika môže podporiť zníženie sociálnej nerovnosti, pokiaľ ide o generačnú, rodovú, rasovú či náboženskú rovnosť. Vznikajú tu problémy ako napríklad v prípade, že sa náklady na produkty zvýšia v dôsledku vysokých požiadaviek na

produkty, pričom sa usiluje o ich opraviteľnosť. V konečnom dôsledku, výhoda pokroku sa v skutočnosti nedá dosiahnuť pokiaľ nemá každý potrebné vzdelanie, sebavedomie a skúsenosť s opravou produktov. Takže popri technickom vývoji je potrebné hľadiť aj na sociálnu oblasť ako je interakcia ľudí s produktami a ich efektívnym využitím, dopad cirkulárnych produktov na ich život. Zlepšenie cirkulárnosti v dodávateľských reťazcoch môže viesť v niektorých prípadoch k väčšej nerovnosti. Aby sa zabezpečilo, že v obehovom hospodárstve budú zohľadnené potreby všetkých skupín, zdieľanie vedomostí a zvýšenie kvalifikácie či rekvalifikácia by mali byť považované za samozrejmosť. Znalosti o procesoch prechodu na obehové hospodárstvo by mali byť zdieľané medzi jednotlivými odvetviami, či krajinami. Rovnako kultúrne rozdiely by sa mali vnímať ako príležitosť pre väčšiu kreativitu a mala by sa hľadať cesta k novým inováciám.

Nasledujúcou výzvou sú sociálne normy. Ide o prispôsobovanie a ovplyvňovanie spotrebiteľského správania. Naše chápanie ako sa rozhodujú spotrebiteľia sa mení a vyvíja. Súčasné trendy majú vplyv na modely spotreby. Napríklad životnosť mnohých produktov sa skracuje a zdá sa, že spoločenské normy používania najnovších zariadení zostávajú častokrát zachované. To je v jasnom rozpore s myšlienkou obehového hospodárstva, že produkty je potrebné používať tak dlho, ako je to len možné. Existujú však aj trendy, ktoré práve podporujú prechod. Móda z druhej ruky, či vintage móda sú čoraz viac obľúbenejšie. Tento trend je podporovaný najmä zdieľanými platformami, médiami či marketingom.

Sociálny vplyv obehového hospodárstva je veľmi široká téma. Veľmi sa líši z hľadiska toho, čo si ľudia myslia – niektorí hovoria o tvorbe pracovných miest, niektorí o politike, prístupe na strane spotrebiteľov k lacnému oblečeniu/elektronike, sociálnej súdržnosti. Definícia sociálnych vplyvov závisí aj od perspektívy. Zatiaľ čo spotrebiteľia môžu byť znepokojení dostupnosťou výrobkov, pracovníci sa môžu viac zameriavať na pracovné podmienky. Rovnako firmy musia vyvážiť vyššie mzdy dostupnosťou výrobkov a osoby s rozhodujúcou právomocou musia brať do úvahy nielen sociálny vplyv na jednotlivcov, ale aj na celú spoločnosť ako celok.

Keď to zhrnieme, sociálny vplyv môže byť akýkoľvek, v prípade, že sa týka ľudí, ich fyzického zdravia, šťastia, príležitostí, životného prostredia, vzdelania či nádeje alebo strachu.²¹

²¹ OLD, R., RUMPENHORST, I., SCHMIDT, I., SLAUGHTER, R.. Collaborating Centre on Sustainable consumption and Production. *Discussing the Social Impacts of Circularity*. In: Consumer Insight Action Panel. Nemecko, 2022. [online]. Dostupné na: https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/ciap_social-impact_report.pdf

1.3.3 Konkurencieschopnosť hospodárstva pod vplyvom inovácií

Vzhľadom na nedostatok včasných politických iniciatív sa predpokladá, že celosvetová spotreba surovín sa zdvojnásobí, čo bude mať vážny dopad na ľudskú pohodu, hospodárstvo a ekosystémy. Zvyšuje sa dopyt po kovoch, produkcia odpadu sa rovnako zvyšuje pričom miera recyklácie je stále nedostačujúca. Zvyšujúca miera dopytu po surovinách môže viesť k jej nedostatku, prudkému zvýšeniu cien a narušeniu dodávateľského reťazca. Napríklad vzácne prvky ako sú lítium, kobalt sa dovážajú len z určitých krajín, pričom jednotlivé krajiny a firmy musia bojovať o získanie surovín včas a za konkurencieschopné ceny. Zlepšenie efektivity využívania zdrojov, prechod na obehové hospodárstvo a zabezpečenie ekonomickej stability je cieľom vlád a podnikov.

Ekonomický vplyv prechodu na obehové hospodárstvo je významný. Môže prispieť k hospodárskemu rastu tým, že vytvára nové toky príjmov, znižuje zbytočné náklady a podporuje inovačný potenciál. Investície práve do inovácií na podporu prechodu a udržiavania obehového hospodárstva znižujú riziká pre investorov. To je možné vďaka ochrane pred volatilitou cien zdrojov, diverzifikáciou obchodných modelov, pripravenosťou prechodu na nové regulačné štandardy a predvídaní zmien v preferenciách spotrebiteľov.

Je potrebné preskúmať, ako môže hospodárska súťaž, hospodársky rast a prechod na obehové hospodárstvo koexistovať. Samotná hospodárska súťaž nemusí nevyhnutne sama o sebe stimulovať prechod na obehové obchodné modely, ale práve zosúladenie cieľov obehového hospodárstva a cieľov hospodárskej súťaže spôsobí, že sa vytvárajú významné stimuly pre súkromný sektor – spoločnosti, ktorých zámerom je práve zvýšenie efektívnosti využívania zdrojov aby vytiahli zo vstupov čo najvyššiu hodnotu. V dôsledku toho, môžu zásady hospodárskej súťaže, ak sa správne uplatňujú, stimulovať investície do inovácií, rozvoja obehových obchodných modelov a využívania nových zručností.

Hospodárska súťaž môže byť výrazne efektívnejšia a môže lepšie fungovať pri stimulovaní obehových inovácií v súvislosti s reguláciou ochrany spotrebiteľa (zvýšením informovanosti), environmentálnou reguláciou alebo štátnymi opatreniami na nasmerovanie investícií do inovácií smerovanými na nové trhy.²²

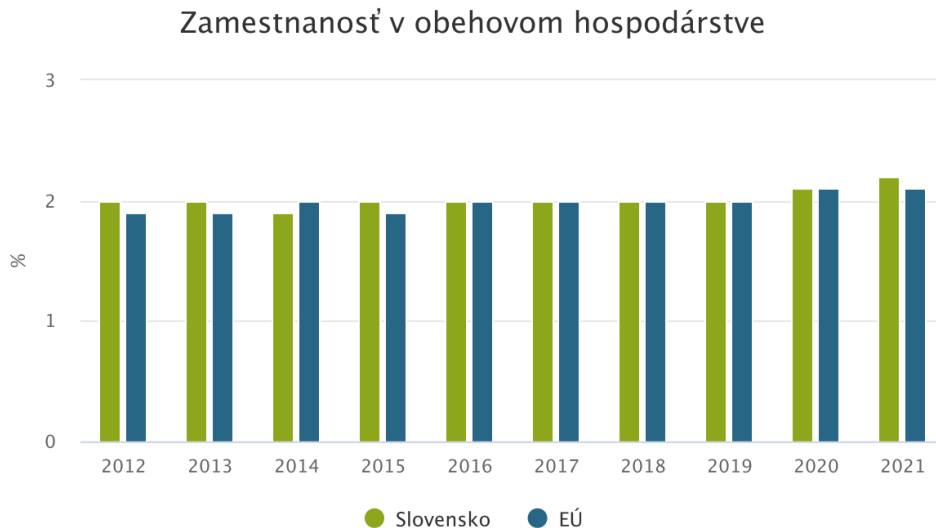
Všetky inovatívne procesy musia byť zodpovedné, musia predvídať a vyhýbať sa akémukoľvek negatívnemu sociálnemu dopadu a maximalizovať práve tie pozitívne. Čo sa týka konkurencieschopnosti podnikov operujúcich v národnom hospodárstve, pre nich je

²² OECD, Competition Policy Roundtable Background Note, *Competition in the Circular Economy*, OECD Conference Centre, Francúzsko, 2023, [online]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/daf/competition/competition-in-the-circular-economy-2023.pdf>

dôležité sa zameriavať na vývoj produktov a služieb, ktoré viac reagujú na potreby svojich zákazníkov, teda budú lepšie konkurovať na trhu.

Inovácie vyžadujú spoluprácu medzi rôznymi aktérmi. Doteraz sa veľký dôraz kládol na spoluprácu medzi verejnou správou, súkromným podnikom a akademickou obcou. No v poslednom období sa ukázala ďalšia potreba – začlenenie spoločnosti. Ide teda o to, aby sa našla cesta medzi potrebami a očakávaniami spoločnosti, technologickými možnosťami a prírodnými či ekonomickými zdrojmi. Udržateľnosť, vrátane sociálneho rozmeru je čoraz viac cenená a požadovaná vo všetkých oblastiach. Na verejnú správu sa vzťahuje zákon o transparentnosti, súkromný sektor je povinný integrovať vzťahy so svojimi zainteresovanými stranami prostredníctvom spoločenskej zodpovednosti podnikov a európskej smernice – v súlade s tým stanovuje Agenda 2030 ciele trvalo udržateľného rozvoja plán opatrení pre verejný aj súkromný sektor.

Obehové hospodárstvo môže výrazne prispieť nie len k hospodárskemu rastu ale aj k vytváraniu pracovných miest. Sektory, ktoré úzko súvisia s obehovým hospodárstvom, ako je recyklácia, oprava a opätovné použitie, sú obzvlášť náročné na prácu a prispievajú k miestnej zamestnanosti.

Graf 1: Zamestnanosť v obehovom hospodárstve.

(Zdroj: www.enviroportal.sk)

Údaje na grafe ukazujú koľko percent obyvateľstva z celkovej zamestnanosti bolo zamestnaných v obehovom hospodárstve. Dáta preukazujú že v roku 2020 na Slovensku

bolo zamestnaných 2,1% obyvateľstva a v roku 2021 sa to mierne zvýšilo na 2,2%, zatiaľ čo EÚ predstavovalo 2,1%.

Odvetvia ako zdravotníctvo, energetika, ťažobný priemysel či textilný priemysel majú históriu plnú sociálnych a environmentálnych konfliktov a kontroverzií v dôsledku neudržateľných praktík, ktoré mali negatívny dopad na spoločnosť aj životné prostredie. V poslednom období práve tieto odvetvia zaznamenali väčší rozvoj z hľadiska sociálnej zodpovednosti, pretože práve ich transformácia je veľmi podstatná vzhľadom na sociálnu zodpovednosť a udržateľnosť.²³

1.3.4 Iniciatívy v oblasti sociálnych inovácií a obehového hospodárstva

V tejto kapitole sa povenujeme niektorým iniciatívam, ktoré existujú vo svete na pomoc v oblasti udržateľnosti a rozvoja spoločnosti.

Svet a jeho iniciatívy

Cieľom Európskej únie je vytvorenie takých iniciatív, ktoré transformujú Európsku Úniu na moderné, zdrojovo efektívne a konkurencieschopné hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje a v ktorom budú do roku 2050 emisie skleníkových plynov smerovať k nule. Jej cieľom je rovnako ochraňovať, šetriť a zveľaďovať prírodný kapitál Únie a chrániť zdravie a kvalitu života občanov EÚ pred environmentálnymi rizikami.

Teda zámerom je zabezpečiť prechod na obehové hospodárstvo tak, aby sa všetky krajiny a občania EÚ zapojili do sociálne spravodlivého prechodu na udržateľný hospodársky systém, pričom by sa nemalo zabudnúť na nikoho. Prioritou je vybudovanie hospodárstva, ktoré pracuje pre ľudí, pomôcť zabezpečiť aby bolo pripravené na budúcnosť a aby prinášalo stabilitu, pracovné miesta, rast a udržateľné investície.²⁴

Európska zelená dohoda

Zmena klímy a zhoršovanie stavu životného prostredia predstavujú existenčnú hrozbu pre Európu a pre celý svet. Na zvládnutie týchto hrozieb sa vďaka Európskej zelenej

²³ MARTIARENA, L... „Sustainability offers a competitive advantage for positioning oneself among stakeholders“. In: *European project funding*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://www.zabala.eu/news/social-innovation-and-sustainability/>

²⁴ DATA.CONSILIUM.EUROPA.EU. *Smernica Európskeho parlamentu a Rady o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov (CSRD)*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-35-2022-INIT/sk/pdf>

dohode premení EÚ na moderné a konkurencieschopné hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje, čím sa podarí zabezpečiť:

- nulové emisie skleníkových plynov do roku 2050,
- hospodársky rast, ktorý nebude závisieť od využívania zdrojov,
- ohľad na každého jednotlivca a región.

Stanovuje koncepciu transformačnej zmeny. Tá prinesie mnoho výhod ako vytváranie nových príležitostí pre nové inovácie, investície a ekologické pracovné miesta či zlepšenie zdravia a životných podmienok ľudí.

Všetky členské štáty EÚ sa zaviazali premeniť EÚ do roku 2050 na prvý klimaticky neutrálny kontinent. EÚ má teraz právne záväzné ciele v oblasti klímy vzťahujúce sa na všetky kľúčové odvetvia hospodárstva.

Celý balík zahŕňa:

- ciele znižovania emisií v odvetviach,
- cieľ posilniť prírodné záchyty uhlíka,
- systém obchodovania s emisiami s cieľom ich obmedzenia, stanovenie ceny za znečisťovanie a vytváranie investícií do zelenej transformácie,
- sociálnu podporu občanov a malých podnikov.

V rámci Európskej zelenej dohody je novovytvorený *Sociálny klimatický fond* na podporu najzraniteľnejších občanov a malých podnikov pri zelenej transformácii. Zabezpečia sa tak príležitosti pre všetkých práve riešením nerovností a energetickej chudoby či posilnením konkurencieschopnosti európskych spoločností.²⁵

Smernica o podávaní správ o udržateľnosti podnikov (CSRD)

V rámci Európskej únie bola schválená smernica o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov. To znamená, že spoločnosti budú povinné zverejňovať správy o dopade podnikateľských a iných aktivít na spoločnosť a životné prostredie.²⁶

Európska komisia predložila návrh smernice o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov v roku 2021 ako súčasť Európskej zelenej dohody a programu udržateľného financovania.

²⁵ COMMISSION.EUROPA.EU. Na ceste ku klimaticky neutrálnej Európe do roku 2050. In: Plnenie cieľov Európskej zelenej dohody. [online]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_sk

²⁶ KISLINGEROVÁ, Eva. *Cirkulárni ekonomie a ekonomika 2: štáty, podniky a lidé na cestě do doby postfosilní*. Praha: Grada Publishing, 2023, ISBN 978-80-271-2932-4.

Primárnym cieľom je v podstate, aby podniky mali povinnosť vykazovať aspekty udržateľnosti, ako sú environmentálne práva, sociálne práva, ľudské práva a správne faktory.

Zvýši sa tým zodpovednosť podnikov, zabráni sa uplatňovaniu rozdielnych noriem udržateľnosti a uľahčí sa prechod na obehové hospodárstvo. Podniky vďaka týmto pravidlám budú smerovať k hospodárstvu, ktoré je prínosom pre ľudí aj pre životné prostredie.

Tieto nové pravidlá sa vzťahujú na všetky veľké spoločnosti a všetky spoločnosti kótované na regulovaných trhoch s výnimkou kótovaných mikropodnikov.²⁷

Európska asociácia pre sociálne inovácie

Ide o európsku sieť, ktorá zastupuje viac ako 30 organizácií z rôznych európskych krajín, ktorých cieľom je napredovanie sociálnych inovácií v Európe. Úlohou asociácie je navrhovať a implementovať výskum, vývoj a pilotné projekty identifikáciou a šírením najlepších postupov, udeľovať granty a štipendiá týkajúce sa sociálnych inovácií vyvinutých v mestských či vidieckych oblastiach, verejných službách, treťom sektore a súkromnom sektore. Medzi ich vývojové domény patria rozmanitosť a inklúzia, verejná politika a občianstvo, rozvoj vidieka a mesta, vzdelávanie a rozvoj zručností, spravodlivosť a verejná bezpečnosť, technológie, sociálna ekonomika a životné prostredie a udržateľnosť.

Jedným z projektov asociácie je projekt na posilnenie podnikania mladých a inovačného kapitálu pre obehové hospodárstvo. Percento nezamestnanosti mladých ľudí sa zvyšuje v dôsledku rôznych výziev akým čelíme. Cieľom tohto projektu je vyvinúť neformálny vzdelávací rámec, ktorý mladým ľuďom a pracovníkom s mládežou priblíži obehové hospodárstvo a uvoľní inovačný potenciál. Špecifické ciele projektu sú:

- vzdelávať a zvyšovať informovanosť mládeže, najmä tých, ktorí majú menej príležitostí, o kľúčových konceptoch udržateľnosti a obehového hospodárstva s cieľom posilniť ich podnikateľské príležitosti,
- vybudovať kapacitu mládežníckych organizácií, aby boli schopné informovať a viesť mládež k obehovému hospodárstvu a preskúmať ich podnikateľský a inovačný potenciál,
- oživiť nadnárodný a medzisektorový prenos vedomostí s cieľom vybudovať impulz na podporu podnikania mladých ľudí v obehovom hospodárstve.

²⁷ CONSILIUM.EUROPA.EU. Rada s konečnou platnosťou schválila smernicu o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov. Rada EÚ. 2022. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2022/11/28/council-gives-final-green-light-to-corporate-sustainability-reporting-directive/>

Projekt je podporovaný Európskou úniou a má množstvo partnerov ako je Grécko, Portugalsko, Rumunsko, Belgicko alebo Nemecko.²⁸

Ďalší projekt v rámci asociácie je projekt na posilnenie malých a stredných podnikov prostredníctvom digitálnej udržateľnosti. Ide o projekt podporovaný grantom z Islandu, Lichtenštajnska a Nórska. Malé a stredné podniky, najmä z vidieckych oblastí majú obmedzený prístup k vzdelávacím programom týkajúcim sa digitalizácie, prechodu k službám, ktoré sú šetrnejšie k planéte, a udržateľnejším podnikateľským plánom. Zlúčením efektívnych digitálnych riešení s udržateľnými stratégiami sa vytvára plán pre podniky, aby rástli a zároveň minimalizovali ich vplyv na životné prostredie. Cieľom projektu je výmena osvedčených postupov v oblasti ekologických inovácií a obehového hospodárstva na podporu nových obchodných modelov, získanie zelených zručností na zavedenie kritických faktorov udržateľnosti a rozvoj digitálnych zručností nielen na zvýšenie výnosov podnikov ale aj na podporu vzdelávania a nadobúdania vedomostí ľudí.²⁹

Slovensko a jeho iniciatívy

Na európskej úrovni sú sociálne inovácie uznávané a využívané ako účinný nástroj na riešenie celospoločenských problémov. Ako sme uviedli vyššie, Európska únia je ich výrazným podporovateľom. Slovensko, rovnako ako iné krajiny, čelí vážnym spoločenským problémom, ktoré vyžadujú riešenia.

Sociálne inovácie sú závislé od ekosystému – prostredia, v ktorom vyrastajú, rozvíjajú sa a pôsobia sociálni inovátori. Tento ekosystém buď umožňuje alebo naopak brzdí rozvoj sociálnych inovácií.

Slovensko bojuje s prekážkami na ceste za zmenou. Sociálne inovácie sú realizované v prostredí, ktoré je málo podporované, je formované konzervatívnym výkladom nariadení, orientáciou na administratívnu kontrolu realizovanú na úkor obsahu, nedostatkom dostupných zdrojov z čoho plyní nezdravá súťaž a neochota spolupracovať.

Je potrebné si uvedomiť, že bez podpory na Slovensku sociálne inovácie nebudú fungovať. Je nevyhnutné pochopiť systém, teda vnímať tých, ktorí sú jeho súčasťou a zapojiť ich do riešenia.³⁰

²⁸ EASI-SOCIALINNOVATION.ORG. European Association for Social Innovation: *Strengthening youth entrepreneurship and innovation capital for the circular economy*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://easi-socialinnovation.org/projects/current-projects/sync/>

²⁹ EASI-SOCIALINNOVATION.ORG. European Association for Social Innovation: *Empowering Small and Medium Enterprises through Digital Sustainability*. 2023. [online]. Dostupné na: <https://easi-socialinnovation.org/projects/current-projects/sustain-circuit/>

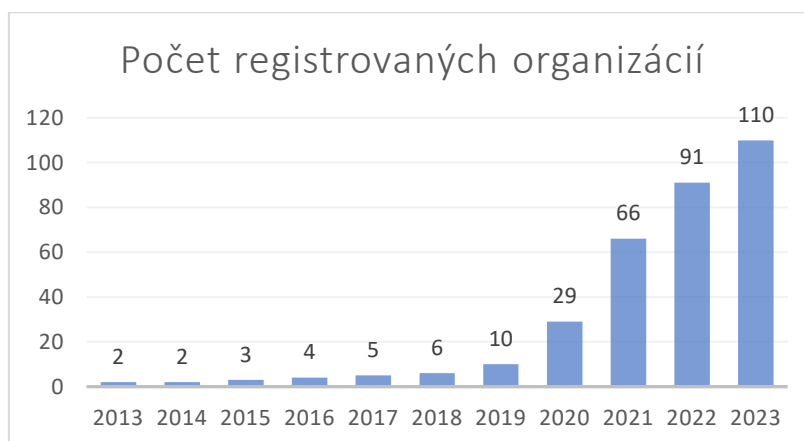
³⁰ ŽIŠKOVÁ, Jana. *Bariéry rozvoja sociálnych inovácií na Slovensku*. In: Sociálne inovácie a eurofondy. Bratislava, 2022. [online]. Dostupné na: https://www.minv.sk/?ros_ptp_partnerstvo_socinovacie&sprava=bariery-rozvoja-socialnych-inovaci-na-slovensku

EMAS – Spoločenstvo pre environmentálne manažérstvo a audit

EMAS je dobrovoľný nástroj pre organizácie, ktoré chcú zlepšovať a zhodnocovať svoje environmentálne správanie. Zavedením schémy organizácie deklarujú súlad s právnymi predpismi v životnom prostredí, miestnu zodpovednosť, aktívne zapojenie zamestnancov, transparentnosť informácií o životnom prostredí.

Schéma EMAS je navrhnutá tak, aby pomáhala organizáciám zlepšovať ich environmentálne správanie za súčasného zvyšovania ich konkurencieschopnosti, napríklad cez efektívnejšie využívanie zdrojov.³¹

V environmentálnom správaní sa spoločnosti, ktoré sa zapojili do EMAS stávajú na trhu lídrami vo svojom sektore pôsobnosti. Môžeme teda hovoriť aj o obchodnej výhode pred konkurenciou.³² Ako môžeme vidieť na nižšie uvedenom grafe, počet organizácií zapísaných v národnom registri EMAS rastie. K 31. decembru 2023 je zapísaných 110 organizácií.

Graf 2: Počet registrovaných organizácií.

(Zdroj: www.emas.sk)

³¹EMAS.sk. *Čo je to EMAS?* [online]. Dostupné na: <https://www.emas.sk/>

³²Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenská agentúra životného prostredia. *Obehové hospodárstvo – Budúcnosť rozvoja Slovenska*. [online]. 2019. s. 44-45. Dostupné na: <https://online.fliphtml5.com/rtvb/axkz/#p=44>

Zelenšie Slovensko - Envirostratégia 2030

Základnou víziou Environstratégie 2030 je dosiahnuť lepšiu kvalitu životného prostredia a udržateľné obehové hospodárstvo, založené na dôslednej ochrane zložiek životného prostredia a využívajúce čo najmenej neobnoviteľných prírodných zdrojov a nebezpečných látok, ktoré budú viesť k zlepšeniu zdravia obyvateľstva.³³

Greenfoundation

Je nadácia, ktorá vznikla v roku 2015. Víziou nadácie je spoločnosť, v ktorej vieme žiť, prosperovať a napredovať v súlade s najmodernejšími technológiami a zároveň ako neoddeliteľná súčasť prírody. Aktivity nadácie sú založené na základných hodnotách a postojoch ako sú integrita, rešpekt, úcta, spolupráca, odvaha, vytrvalosť a vnútorná túžba neprestajne sa vzdelávať. Predstavitelia z nadácie si uvedomujú aktuálny tlak vyvíjaný na zavedené mechanizmy spravovania spoločností a schopnosti jedincov a inštitúcií na zmeny. Nadácia pomáha pripravovať spoločnosti na civilizačnú výzvu vyvolanú nástupom nových technológií a ekologických zmien na planéte, ktorá má čím ďalej tým väčší dopad na naše životy.³⁴

Budúcnosť inak

Iniciatíva, ktorá poskytuje priestor na rozvoj potenciálu a inovatívneho myslenia. Ide o tvorbu mimoškolských centier, v ktorých prebieha vzdelávací program. Účastníkov programu povzbudzuje iniciatívne k všimaniu si svojho okolia, rozmyšľaniu o svete inak, riešeniu problémov, ktoré vidia okolo seba a zbavenie sa strachu pristupovať k týmto situáciám. Vzdelávania ponúka zdokonaľovanie sa v oblastiach ako mäkké zručnosti, digitálne zručnosti a podnikavosti. Iniciatíva je podporovaná Európskou úniou prostredníctvom Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja a je zastrešovaná Nadáciou Pontis.³⁵

Mapa sociálnych inovátorov

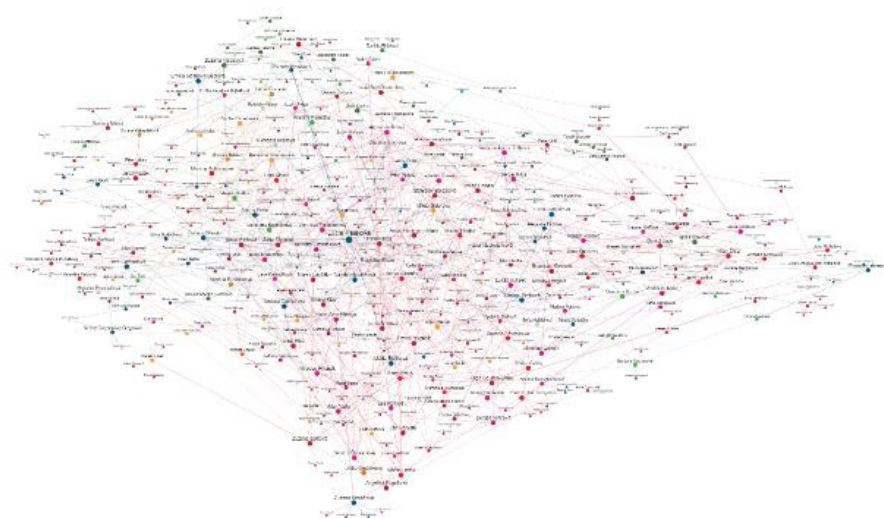
Nadácia Pontis v spolupráci s medzinárodnou organizáciou Ashoka zmapovala ľudí, ktorí prinášajú jedinečné riešenia spoločenských problémov. Na mape sa nachádza 461

³³ Ministerstvo životného prostredia SR. *Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*. Bratislava, 2019. [online]. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia2030_def.pdf

³⁴ Greenfoundation.eu. *Pomáhame meniť našu spoločnosť smerom k udržateľnejšej a zodpovednejšej*. Dostupné na: <https://greenfoundation.eu/>

³⁵ BUDUCNOSTINAK.SK. Budúcnosť INAK – priestor na rozvoj potenciálu a inovatívneho myslenia. [online]. Dostupné na: <https://buducnostinak.sk/>

aktívnych, odvážnych a inšpiratívnych osobností – začínajúcich a etablovaných inovátorov, ich podporovateľov z podnikateľského prostredia či verejnej správy. Zber dát na vytvorenie mapy prebiehal tzv. metódou snehovej gule. Oslovení inovátori odporúčali ďalších ľudí a tí zase ďalších. Mapa zobrazuje nie len jednotlivé profily inovátorov ale aj prepojenie medzi nimi. Na mape sa nenachádzajú všetci, ktorí sa snažia o pozitívne zmeny, neustále pribúdajú noví, ktorí sú ochotní priniesť pozitívnu zmenu pre celú spoločnosť.³⁶

Obrázok 3: Mapa sociálnych inovátorov.

(Zdroj: www.nadaciapontis.sk)

³⁶NADACIAPONTIS.SK. *Mapa sociálnych inovátorov: Spoznajte ľudí, ktorí menia Slovensko k lepšiemu..* [online]. Dostupné na: <https://www.nadaciapontis.sk/projekty/mapa-socialnych-inovatorov/>

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom diplomovej záverečnej práce je preukázať význam a úlohu sociálnych inovácií v oblasti obehovej ekonomiky a zhodnotenie súčasného stavu sociálnych inovácií na Slovensku a v zahraničí. Na príklade konkrétnych sociálnych inovácií práca preukáže prínosy v riešení spoločenských problémov v súlade s princípmi obehovej ekonomiky.

V rámci hlavného cieľa sme definovali tzv. výskumné otázky, ktoré sme v piatej časti záverečnej diplomovej práce zodpovedali.

Otázka č.1: Aké sú prínosy sociálnych inovácií v riešení spoločenských problémov?

Otázka č.2: Aký význam zohrávajú sociálne inovácie v cirkulárnej ekonomike?

Otázka č.3: Aký je súčasný stav sociálnych inovácií v oblasti cirkulárnej ekonomiky v zahraničí a na Slovensku?

Nevyhnutnú súčasť práce predstavujú tri čiastkové ciele, ktoré bolo potrebné vypracovať aby bolo možné dosiahnuť splnenie hlavného cieľa.

Prvým čiastkovým cieľom bolo zdefinovať si problematiku na teoretickej úrovni :

- charakterizovať si koncept a princípy obehového hospodárstva,
- porovnať obehové hospodárstvo s lineárnym hospodárstvom,
- zdefinovať si význam obehového hospodárstva pre budúcnosť,
- definovať sociálne inovácie, ich význam a sociálnych inovátorov,
- predstaviť aspekty sociálnych inovácií v obehovom hospodárstve,
- poukázať na sociálne výzvy ako dôsledok prechodu na obehové hospodárstvo a zvýšenie konkurencieschopnosti hospodárstva pod vplyvom inovácií,
- uviesť iniciatívy v oblasti sociálnych inovácií a obehového hospodárstva.

Druhým čiastkovým cieľom bola analýza konkrétnych príkladov inovácií z praxe, ktoré zahŕňajú sociálny aspekt s ohľadom na splnenie princípov obehového hospodárstva.

Posledným tretím čiastkovým cieľom je syntéza nadobudnutých informácií, posúdenie významu a prínosov sociálnych inovácií v rámci riešenia spoločenských problémov a cirkulárnej ekonomiky, zhodnotenie aktuálneho stavu sociálnych inovácií vo svete a na Slovensku a poskytnutie návrhov/odporúčaní pre implementáciu sociálnych inovácií v súlade s princípmi cirkulárnej ekonomiky na Slovensku .

3 Metodika práce a metody skúmania

Na úspešné zvládnutie vypracovania diplomovej záverečnej práce sme považovali za potrebné vypracovať si metodiku práce a zvoliť si metódy skúmania, ktoré nám pomohli splniť všetky ciele práce.

Teoretická časť záverečnej diplomovej práce pozostávala z poznatkov pochádzajúcich z domácej a zahraničnej odbornej literatúry. Čerpali sme primárne z vedeckých článkov, časopisov, kníh a internetu. Vypracovanie praktickej časti práce si vyžadovalo použitie najmä internetových zdrojov ako napríklad oficiálne stránky a online články, vzhľadom na to, že sme analyzovali reálne príklady sociálnych inovácií vo svete a na Slovensku.

Pri spracovávaní teoretických poznatkov sme využili metódu analýzy a abdukcie. **Metóda analýzy** predstavovala v našom prípade spôsob, akým sme jeden celok – jednu tému rozložili na jednotlivé časti a tie sme spracovali pod jednotlivými názvami kapitol. Následne sme pomocou **metódy abdukcie** hľadali prepojenia medzi jednotlivými na prvý pohľad nesúvisiacimi poznatkami. Išlo o spojenie problematiky sociálnych inovácií a cirkulárnej ekonomiky.

V praktickej časti diplomovej práce sme preskúmali jednotlivé príklady sociálnych inovácií na Slovensku a v zahraničí. V tejto časti práce sme taktiež použili **metódu analýzy**, ktorá nám pomohla priblížiť praktickú stránku problematiky. Pomocou **metódy konkretizácie** sme informácie získané v teoretickej časti o širšej skupine javov pripísali konkrétnym prípadom z praxe.

V piatej časti našej diplomovej práce sme použili metódu komparácie a syntézy. Prostredníctvom **metódy komparácie** sme uviedli podobnosť alebo rozdielnosť sociálnych inovácií vo svete a na Slovensku. Pomocou **syntézy** sme na základe teoretických a praktických znalostí dospeli k záveru. Interpretovali sme výsledok výskumu a navrhli sme subjektívne odporúčania.

4 Výsledky práce

Svet sa mení a s ním aj obchodné modely. Vzhľadom na to, že planéta v súčasnosti čelí mnohým veľkým výzvam, podnikatelia si stále viac a viac uvedomujú urgentnú potrebu zmeny smerujúcej ku prechodu od lineárneho modelu k obehovému.

Obehové hospodárstvo je rastúci ekonomický model, ktorý rieši nie len naliehavé environmentálne výzvy, ale má aj potenciál zastaviť obmedzenia hospodárskeho rastu a vytvárania pracovných miest. S tým súvisí rovnako aj budovanie odolných a udržateľných spoločností.

Vplyv obehového hospodárstva môže byť fenomenálny. Napríklad odhady pre kľúčové priemyselné odvetvia ako oceliarstvo, plasty a potraviny ukazujú, že pod vplyvom modelu obehového hospodárstva by malo dôjsť k výraznému poklesu skleníkových plynov. Rovnako, cirkulárna ekonomika sa stáva čoraz viac „lukratívnejšou“.

Podnikatelia sú dôležitými subjektmi, ktorí môžu vyvinúť aktivity za cieľom zmien prostredníctvom ich experimentovania a kreativity. Ich potenciálne inovatívne riešenia, ktoré sú prispôbené miestnym výzvam, majú silu priniesť zmeny nie len v myslení vo svojich komunitách ale aj majú veľký potenciál šíriť zmeny v celom hodnotovom reťazci.

Figurujú ako realizátori inovácií, zavádzajú nové produkty, služby, spôsoby výroby a identifikujú príležitosti, ktoré reagujú na vznikajúce potreby. Pomocou ich ochoty riskovať, prijímania neistoty a investovania úsilia, času a zdrojov vytvárajú inovatívne riešenia pre polozenie základov k prijatiu nových postojov a obchodných praktík v rôznych odvetviach.

Riešením environmentálnych výziev, začleňovanie cirkulárnosti do inovácií môžu subjekty prispieť k dosiahnutiu viacerých cieľov trvalo udržateľného rozvoja Organizácie spojených národov ako napríklad čistá energia, slušná práca a hospodársky rast, inovácie, zodpovedná spotreba a výroba alebo zmena klímy. Taktiež je možné prispieť k udržateľnému rozvoju čo sa týka cieľa rozvoja partnerstiev tým, že sa spoja viaceré zainteresované strany za účelom spolupráce komunít, platforiem a priestorov.³⁷

³⁷ UNCTAD.ORG. *United Nations: Entrepreneurs riding the wave of circularity*. Geneva, 2023. [online]. Dostupné na: https://unctad.org/system/files/official-document/diae2023d6_en.pdf

Sociálne inovácie v oblasti cirkulárnej ekonomiky v zahraničí a na Slovensku

Zmena je potrebná všade na svete. Nezáleží či ide o rozvojové krajiny alebo tie vyspelejšie. Je potrebné spoločne zapracovať na zlepšení životného prostredia, na racionálnom využívaní obmedzených zdrojov a na zlepšení sociálnych podmienok.

Na nasledujúcich stranách si priblížime spoločnosti, ktoré vytvárajú projekty, ktoré výrazným spôsobom svojou činnosťou prispievajú ku zmenám.

WECYCLERS

Nigéria, Lagos. Lagos je bývalé hlavné mesto Nigérie a zároveň patrí medzi najľudnatejšie mestá Afriky. Mesto je na ceste stať sa najväčšou ekonomikou v Afrike. Avšak veľké percento obyvateľstva je stále chudobných a zvyšné percento je zraniteľné voči chudobe. Rýchly rast populácie tento problém neustále zhoršuje.

Nigérijská spoločnosť *Wecyclers* je ziskový sociálny podnik, ktorý podporuje udržateľnosť životného prostredia, sociálno-ekonomický rozvoj a zdravie komunity poskytovaním recyklačných služieb v husto obývaných mestských štvrtiach.

Spoločnosť začala realizovať svoju činnosť v roku 2012, keď len 40% mestského odpadu sa vyzbieralo a z toho len 13% sa recyklovalo.

Ľuďom žijúcim v chudobných štvrtiach bez zberu odpadu hrozí poškodenie majetku, šírenie chorôb ako je malária, cholera ako aj neprimeraný psychický stres. Nesprávne likvidovaný odpad má tendenciu upchávať žľaby a kanály, čo vedie k záplavám počas zrážok. Tento odpad tiež môže vytvoriť stojaté vodné bazény, ktoré sú ideálnymi podmienkami na rozmnožovanie komárov a iných prenášačov chorôb. Neriadené hromady odpadu tiež predstavujú záťaž pre obyvateľov komunity, ktorí sú nútení pohybovať sa po prekážkach a vysporiadať sa s dymom z častých požiarov odpadu.

Spoločnosť prišla s riešením. Vytvorila systém odmeňovania za recykláciu, ktorá motivuje ľudí v komunitách s nízkymi príjmami, aby získavali hodnotu z recyklovateľného odpadu. Na zber recyklovateľného odpadu sa používajú lacné a lokálne montované bicykle nazývané *wecycles*. Pomocou nich sa odpad dostáva z domácností do zberných, triediacich a baliacich centier nachádzajúcich sa v okolí Lagosu. Tzv. predplatiteľov tejto služby odmeňuje spoločnosť bodmi za kilogram recyklovaného odpadu, ktoré môžu vymeniť za základné tovary ako sú potraviny alebo predmety do domácnosti.

Wecyclers nadviazala vzťahy s vládou prostredníctvom Agentúry pre odpadové hospodárstvo Lagos. Získala tak podporu za účelom expanzie do mnohých oblastí v ktorých sa žiada urobiť zmenu k lepšiemu. Rovnako sa spoločnosti podarilo nadviazať vzťahy s rôznymi sponzormi, ktorí veria vo víziu stať sa najväčšou, najziskovejšou a najúspešnejšou recyklačnou spoločnosťou v Afrike a umožniť tak kontinentu stať sa globálnym lídrom v oblasti recyklácie.³⁸

BAREFOOT COLLEGE

História *Barefoot College* siaha do roku 1972, kedy 77 ročný Sanjit Roy vymyslel sociálny experiment na riešenie problémov, ktoré v tom čase sužovali indický vidiek – chudoba, negramotnosť, oslabenie postavenia a rodová nerovnosť. Jeho experiment o polstoročie neskôr je známy ako *Barefoot College*, neformálne vzdelávacie centrum, ktoré využíva prirodzenú bystrosť a vynaliezavosť negramotných dedinčanov na ich premenu na „bosých“ podnikateľov, odborníkov na výživu, inžinierov a dokonca aj lekárov. V tom čase založil Centrum sociálnej práce a výskumu v Tilónii.

Filozofia *Barefoot College* je, že praktický každý sa môže naučiť čokoľvek čo si zaumieni, ak má správne prostredie. Pre zakladateľa bola myšlienka povzbudenie každého, aby vyskúšal najrôznejšie veci tým, že si uvedomí, že je rovnocenný s akoukoľvek úlohou, či je to bábkové divadlo, komunikácia, ručné práce alebo dokonca solárne inžinierstvo – veľmi podstatná. *Barefoot College* berie negramotných občanov a školí ich v technických zručnostiach ako je napríklad inštalácia solárnych panelov. S financiami od nadácií, darov a indickej vlády tiež organizujú kurzy gramotnosti, zdravotné kampane, študijné centrá a tovareň na hygienické vložky.³⁹

Výskumy v Indii ukazujú, že študijné výsledky vo vládnych školách sú slabé a študenti nie sú schopní podávať očakávané výkony. Oproti tomu *Barefoot College* využíva prirodzenú zvedavosť, inteligenciu a praktické zručnosti dedinčanov. Dosahuje pozoruhodné úspechy, aj keď v menšom rozsahu ako veľké formálne inštitúcie.

Napríklad s cieľom zlepšiť školskú dochádzku v komunitách, kde sa od detí očakáva účasť na denných aktivitách v domácnostiach, ako je pasenie zvierat, *Barefoot College* v spolupráci s vládou a Národnou radou pre výskum a vzdelávanie pilotne testovali tri

³⁸ WECYCLERS.COM. *Our Story, Our Solution*. [online]. Dostupné na :<https://www.wecyclers.com/>

³⁹ NICHOLAS KRISTOF. NYTIMES.com. *Can't Read? Here's a Barefoot College for You*. 2023[online]. Dostupné na :<https://www.nytimes.com/2023/03/22/opinion/india-barefoot-college.html>

experimentálne školy v okolí Tilonie, ktoré zamestnávajú práve učiteľov z *Barefoot College* a načasovala hodiny tak, aby vyhovovali rozvrhu práce v domácnostiach detí. Po podstatnom znížení miery predčasného ukončenia školskej dochádzky a zvýšení počtu zápisov bol projekt v roku 1987 formálne prijatý vládny projekt, ktorý umožnil vzdelávanie viac ako 200 000 deťom. 250 nočných škôl *College* teraz funguje v desiatich indických štátoch. Vedú ich učitelia z *Barefoot College*, osvetľujú ich interne vyrobené solárne svetlá a umožnili viac ako 100 000 deťom mimo školy preklenúť priepasť medzi ich vekom a úrovňou učenia.

Ďalším príkladom je skupina podnikateľov zameraných na výživu, ktorí vyvinuli výživový doplnok s celozrnnou pšenitou, šošovicou, arašidmi, sezamom. Cieľom je zníženie podvýživy detí a tehotných žien. Skupina podnikateľov organizuje v dedinách aj workshopy na zvyšovanie povedomia o výžive a poskytuje výživové doplnky pre ľudí, ktorí to potrebujú.

Okrem detí tvoria väčšinu členov *Barefoot College* staršie ženy. Dôvodom je názor, že mladí ľudia s diplomami z formálnych inštitúcií sa len zriedka chcú vrátiť do práce v dedine. Muži tiež hľadajú prácu skôr v meste než doma na dedine. Ženy však zostávajú a môžu potenciálne zmeniť vidiecky život.⁴⁰

BAREFOOT COLLEGE INTERNATIONAL

Na základe princípu *Barefoot College* vzniklo hnutie, ktoré pomáha ženám a komunitám na celom svete.

Spoločnosť bola založená s cieľom riešiť potreby najodľahlejších a marginalizovaných komunit po celom svete. Posilňuje postavenie vidieckych žien ako agentov zmeny prostredníctvom rôznych programov vzdelávania a rozvoja zručností. Spoločnosť sa zaoberá problémami ako je zmena klímy, potravinová neistota, rodová nerovnosť a nedostatočný prístup k vzdelaniu a ekonomickým príležitostiam. Školeniami vidieckych žien spoločnosť poskytuje nástroje, ktoré potrebujú aby napravili rovnováhu moci a posunuli ju k vidieckym a domorodým ľuďom.

Model je zameraný na ženy a dievčatá, ktorý im poskytuje prístup k vzdelaniu a príležitostiam. To im dáva nástroje, ktoré potrebujú na sociálne a ekonomické pozdvihnutie celých svojich komunit. Cieľom je taktiež zabezpečiť odovzdávanie vedomostí

⁴⁰ GEETANJALI KRISHNA. *The Barefoot College Reinventing Rural Education*. 2023. [online]. Dostupné na: <https://reasonstobecheerful.world/the-barefoot-college-reinventing-rural-education/>

z generácie na generáciu a aby všetky poznatky zostali v komunitách. Výsledkom je zlepšenie miestneho životného prostredia, zníženie migrácie do miest a ochrana vidieckych tradícií, vedomostí a spôsobu života.

Programy a iniciatívy *Barefoot College International* sú:

Solárny program – tento program prináša čistú, obnoviteľnú energiu vidieckym komunitám školením miestnych žien ako solárnych inžinierov. Každá žena je vyškolená na stavbu, inštaláciu a údržbu solárnych systémov domáceho osvetlenia. Každý z nich elektrifikuje v priemere 50 domov vo svojej komunite. Inštalácia čistej, obnoviteľnej energie vo vzdialených komunitách mimo siete zvyšuje počet hodín počas ktorých sa deti môžu učiť a členovia komunity si môžu zarábať na živobytie. To znižuje závislosť od škodlivých fosílnych palív a vedie to k zlepšeniu klímy a zníženiu respiračných a očných ochorení.

Enriche učebné osnovy na posilnenie postavenia žien - zníženie rodovej nerovnosti nie je len naliehavým sociálnym problémom, ale aj problémom, ktorý má významný vplyv na globálnu ekonomiku. Prostredníctvom učebných osnov podporuje spoločnosť aspirácie žien a príležitosti na budovanie sebadôvery, zručností a vedomostí.

Rozvoj živobytia – podpora podnikania a zabezpečovanie nepretržitého príjmu prostredníctvom prepájania podnikov so spravodlivými dodávateľskými reťazcami za spravodlivé ceny.

V súvislosti s hlavnou myšlienkou je podstatné uviesť neobchodovateľné hodnoty akými sú:

- rovnosť,
- kolektívne rozhodovanie,
- decentralizácia,
- sebadôvera,
- prísnosť.

Spoločnosť pôsobí v krajinách ako je India, Zanzibar, Madagaskar, Senegal, Guatemala a Fidži. Každé centrum ponúka negramotným a pologramotným ženám miestne relevantné školiace príležitosti, ktoré sa zameriavajú na sebaobhajovanie a odolnosť. Tento model má tiež za cieľ znížiť uhlíkovú stopu.⁴¹

⁴¹ BAREFOOTCOLLEGE.org. *Education for the Solutions of Tomorrow*. [online]. 2023. Dostupné na: <https://www.barefootcollege.org/>

THE PLASTIC BANK

Svet, v ktorom oceán prekypuje morským životom, nie plastom a kde sa spoločnosti darí vďaka tomu, že materiály, ktoré využívajú sa dajú dať opätovne do obehu.

Plast v mnohých podobách dokáže zlepšiť a zjednodušiť život. Všetci sme si naň zvykli. Ľahko sa nakupuje, lacno sa používa a pohodlne sa vyhodí. Vzhľadom na to, že naďalej nadmerne plast vytvárame a využívame, predpokladá sa, že do roku 2050 bude v oceánoch viac plastov ako rýb.

Chudoba ako globálna výzva. Celosvetovo sa organizácie, národy snažia pomôcť znížiť chudobu, zaznamenávame veľký pokrok avšak pandémie Covid-19 tento pokrok spomalila. Na prvý pohľad sa chudoba a znečistenie plastmi môže zdať ako dve úplne nesúvisiace problémy, avšak nie je to celkom pravda. V skutočnosti je pochopenie toho, ako tieto problémy súvisia, nevyhnutné na vytvorenie budúcnosti sociálnej udržateľnosti pre celú našu planétu. Na rozdiel od bohatších krajín, rozvojovým krajinám chýbajú programy na recykláciu plastov a infraštruktúra, majú nedostatočné systémy odpadového hospodárstva. Jediný spôsob ako priniesť zmenu je poskytnúť komunitám s nízkymi príjmami prístup k infraštruktúre odpadového hospodárstva a vzdelávaniu.

The Plastic Bank má charakter sociálneho podniku, ktorý sa zaviazal pomôcť ľudstvu vyhrať boj proti znečisteniu životného prostredia plastmi a chudobe.

Spoločnosť sama o sebe tvrdí, že nie len ďalšia environmentálna organizácia, ale predstavuje globálne hnutie, ktoré spája miestne komunity za cieľom riešenia obrovského problému. Spolupracuje celosvetovo jednak s miestnymi komunitami ale aj s organizáciami a podnikmi aby odvrátila dôsledky znečistenia plastmi a aby prioritne riešila príčiny. *The Plastic Bank* v súčasnosti zastavuje plasty viazané na oceán na Filipínach, v Indonézii, Brazílii a Egypte – zameriava sa na regióny sveta, kde je znečistenie plastmi a miera chudoby veľmi výrazná.

Plastový odpad je možné zastaviť skôr, ako sa dostane do oceánu. Spoločnosť so svojimi partnermi a miestnymi komunitami zabezpečuje zber plastového odpadu do 50 kilometrov od oceánskych vodných ciest a pobreží. Odpad sa zbiera priamo z miestnych pláží, brehov riek, štvrtí a dokonca aj z domácností.

Veľmi podstatná myšlienka je, že spoločnosť vytvorila systém, ktorý predstavuje premenu plastového odpadu na hodnotu. Ide o výmenu odpadu za bonusy, ktoré pomáhajú zabezpečiť základné rodinné potreby, zdravotné poistenie, digitálne pripojenie a mnoho ďalších bonusov. Spoločnosť tak ponúka príležitosť na bezpečný zdroj príjmu, pričom pomáhajú komunitám nájsť cestu von z chudoby.

Okrem výhod na zlepšenie života, spoločnosť spúšťa sociálne a komunitné programy sociálnej udržateľnosti vo svojich zberateľských komunitách. Medzi jej sociálne programy patrí distribúcia poukážok na stravovanie, digitálna konektivita a smartfóny, školenia v oblasti finančnej gramotnosti, udržateľnosti a recyklácii plastov.

Vyzbieraný, recyklovateľný plast sa premení na surovinu, ktorá sa používa pri výrobe produktov a obalov. Tým sa znižuje potreba nových plastov, umožňuje sa prechod na obehové hospodárstvo so zvýraznením environmentálnym, sociálnym a ekonomickým vplyvom.⁴²

REPAIR CAFÉ

Ide o koncept, ktorý sa začal v Holandsku a neskôr sa rozšíril do rôznych krajín Európy. Ide o iniciatívu, ktorú iniciovala Martine Postma. Od roku 2007 sa snaží mnohými spôsobmi o udržateľnosť. Prvú *Repair Café* zorganizovala v roku 2009 a mala veľký úspech. Tento koncept tvorí celosvetové hnutie, ktoré sa snaží zachovať zručnosti v spoločnosti a propagovať viac produktov, ktoré je možné opraviť. Okrem Holandska existujú *Repair Café* v Belgicku, Nemecku, Francúzsku, Spojenom kráľovstve, Spojených štátoch a v mnohých iných krajinách po celom svete, nevynímajúc Slovensko.

V súčasnosti sa vyhadzuje obrovské množstvo vecí. Aj veci, na ktorých nie je takmer nič zlé a ktoré by sa po jednoduchej oprave mohli naďalej používať. Rovnako možno povedať, že zručnosť opraviť poškodené veci sa stáva čoraz viac stratenou.

Repair Café predstavuje miesto, kde sa spoločne stretávajú dobrovoľníci s remeselnými zručnosťami, ktorí pomáhajú ľuďom opraviť poškodené predmety ako sú oblečenie, nábytok, elektronika a podobne. Návštevníci prinášajú svoje poškodené veci z domu a spoločne s odborníkmi sa púšťajú do opráv. V podstate ide o proces učenia sa a získavania praktických poznatkov a zručností. Veľmi dôležité je upriamiť pozornosť na to, že pomocou takéhoto konceptu môžeme prispieť k zníženiu množstva surovín a emisií potrebných na výrobu nových produktov.⁴³

⁴² PLASTICBANK.com. *About Plastic Bank – Committed to Sustainability Goals*. [online]. Dostupné na: <https://plasticbank.com/>

⁴³ REPAIRCAFE.org. *What is a Repair Café?*. [online]. Dostupné na: <https://www.repaircafe.org/en/>

TOO GOOD TO GO

Too Good To Go je spoločnosť so sociálnym vplyvom, ktorej poslaním je inšpirovať ľudí a umožniť im šetriť jedlo. Ide o hnutie, ktoré sa snaží dať do popredia existujúce nadmerné plytvanie jedlom. Chce inšpirovať a posilniť všetkých v boji proti plytvaniu potravinami.

Problém je jednoduchý. Príliš veľa jedla sa vyhodí. Stáva sa to v obchodoch a domácnostiach. Plytvanie potravinami zároveň vystavuje planétu obrovskej záťaži. Celé lesy sa kľúčujú, aby sa tam pestovali plodiny, ktoré sa nikdy nezjedia.

Za účelom obmedzenia plytvania a zníženia vplyvu na životné prostredie a spoločnosť, vytvorila spoločnosť aplikáciu, ktorá spája používateľov aplikácie s podnikmi, ktoré majú prebytočné jedlo. Používatelia získavajú chutné jedlá za skvelú cenu, zatiaľ čo podniky získajú nových zákazníkov – je to obojstranne výhodné.⁴⁴

VINTED

Odevy, obuv a bytové textilie spôsobuje znečistenie vody, emisie skleníkových plynov a hromadenie odpadu na skládkach. Rýchla móda – neustále poskytovanie nových štýlov za veľmi nízke ceny vedie k obrovskému nárastu vyrobených a vyhodенých textílií.⁴⁵

Existuje množstvo iniciatív, ktoré podporujú prechod na obehové hospodárstvo aj v oblasti textilného priemyslu. Medzi ne patrí aj spoločnosť *Vinted*, ktorá prišla na trh s iniciatívou predaja a nákupu produktov z druhej ruky, pričom takto vytvorila priestor pre boj proti dopadu na životné prostredie.

Vinted je najväčší online C2C trh s módou z druhej ruky. Má viac ako 80 miliónov členov na 19 trhoch v Európe a Severnej Amerike. *Vinted* prišiel s myšlienkou prečo kúpiť niečo nové, ak niekto iný má presne to, čo človek hľadá. Ako komunita sa snaží urobiť oblečenie z druhej ruky preferovanú voľbu na celom svete. Je to platforma, na ktorej môžu jej členovia nakupovať a predávať použité veci od oblečenia až po starostlivosť o zvieratá. Pomáha tak udržať módu a iné položky v obehu dlhšie, čo je kľúčový spôsob, ako znížiť emisie produkované módnym priemyslom.

⁴⁴ TOOGOODTOGO.com. *Let's fight food waste together.* [online]. Dostupné na: <https://www.toogoodtogo.com/>

⁴⁵ EUROPARL.EUROPA.eu. *Vplyv textilnej výroby a textilného odpadu na životné prostredie (infografika).* 2020. [online]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/topics/sk/article/20201208STO93327/vplyv-textilnej-vyroby-a-textilneho-odpadu-na-zivotne-prostredie-infografika>

Nakupovanie použitej módy na *Vinted* namiesto nákupu novej preukázalo úsporu emisií, zníženie nákupu nových produktov a celkovo zmenu myslenia pri vzniku potreby nákupu produktov.

Kupujúci na platforme *Vinted* sú motivovaní jednak environmentálnymi a sociálnymi záujmami ale sú aj motivovaní ušetriť finančné prostriedky.

V súvislosti s nákupom produktov na *Vinted* súvisí aj otázka ich dopravy. Jednak pri preprave sú používané obaly, ktoré boli pôvodne určené na jednorazové použitie alebo doručenie na miesto vyzdvihnutia namiesto priamo do domu pomohlo znížiť emisie.⁴⁶

BIKESHARING

Zdieľaná ekonomika a obehové hospodárstvo spolu úzko súvisia. Postupy zdieľania sa často uvádzajú ako jedna z mnohých stratégií obehového hospodárstva.

Predpokladá sa, že zdieľaná ekonomika je založená na myšlienke, že je potrebné dosiahnuť aby spotrebitelia preferovali samotné používanie produktu než jeho vlastníctvo – je rozumnejšie si ho prenajať a mať dočasné než trvalé vlastníctvo. Na realizáciu zdieľanej ekonomiky sa vyvíjajú rôzne obchodné modely. Napríklad systém produkt – služba vyžaduje integráciu fyzického tovaru s nehmotnými službami a zameriava sa skôr na predaj služieb ako tovaru. Príkladom takéhoto modelu je systém zdieľania bicyklov.⁴⁷

Bikesharing predstavuje platformu založenú na požičiavaní verejných bicyklov v mestách a obciach vo forme verejnej dopravy na krátke vzdialenosti. Tento systém funguje na základe špeciálnych bicyklov vyvinutých na tento účel. Bicykle sú zaparkované v diaľkovo kontrolovaných staniciach. Užívateľ, ktorý sa rozhodne využiť takúto službu si bicykel prevezme v jednej stanici a v inej ľubovoľnej stanici ho v rámci tejto uzavretej siete môže opäť vrátiť.

Tento systém zdieľania formy dopravy je populárny po celom svete. Medzi krajiny s najväčším počtom požičovní patrí Španielsko, Taliansko a Čína.

Takéto zdieľanie bicyklov predstavuje niekoľko benefitov. Medzi primárne benefity patrí cena a ekologickosť. Systém je navrhnutý tak, aby sa bicykel dal požičať bezplatne alebo za veľmi prijateľnú cenu na jazdu na krátku vzdialenosť. Požičiavanie mestských bicyklov predstavuje alternatívu k verejnej doprave. Znižujú sa dopravné zápchy, hluk a klesá aj

⁴⁶COMPANY. VINTED.com. *Second-hand: better for you and the climate..* [online]. Dostupné na: <https://company.vinted.com/sustainability>

⁴⁷YANSONG LI. *Circular Sharing: How Increased Circularity Impact the Bicycle Sharing Services?*.2022.[online]. Dostupné na: <https://www.linkedin.com/pulse/circular-sharing-how-increased-circularity-impact-bicycle-yansong-li>

znečistenie ovzdušia. V súvislosti s možnosťou zdieľania bicyklov môžeme tvrdiť, že ľudia si nemusia zakúpiť svoj vlastný bicykel s čím je spojené zníženie rizika krádeže, vandalizmu, nedostatku miesta na skladovanie či požiadavky na opravu alebo údržbu bicyklu.

Ďalšie výhody prečo používať na dopravu bicykel:

- dostupnosť – dovoliť si ho môže prakticky každý,
- bicyklovanie je zdraviu prospešné,
- bicyklovanie je priateľské k životnému prostrediu,
- zníženie hluku v mestách,
- šetrenie finančných prostriedkov na pohonné hmoty,
- parkovanie s bicyklom je oveľa jednoduchšie,
- bicykel je najrýchlejší dopravný prostriedok na krátke vzdialenosti.⁴⁸

Ak to zhrnieme, zdieľanie bicyklov prináša pozitívny vplyv na spotrebu energie, životné prostredie a verejné zdravie. Negatívom tohto systému je potrebná údržba a správa bicyklov. Vo všeobecnosti systém zdieľania bicyklov je dôležitou súčasťou rozvoja mestskej dopravy. Okrem vyššie uvedených pozitívnych benefitov a vplyvov zdieľanie bicyklov prináša zníženie preťaženia miest, znečistenie hlukom.⁴⁹

VEJA

VEJA je francúzska značka, založená v roku 2004, zameraná na výrobu a predaj obuvi a doplnkov. Značka vyrába tenisky iným spôsobom, mieša sociálne projekty, ekonomickú spravodlivosť a ekologické materiály. Myšlienkou ich tenisiek je byť jednou nohou v dizajne a druhou v spoločenskej zodpovednosti.

Organická bavlna, ktorú využívajú na výrobu tenisiek je pestovaná farmárskymi združeniami v Brazílii a v Peru, ktorí ju zbierajú s ohľadom na ľudí a životné prostredie. Od spustenia projektu nakúpili takmer 1 191 ton organickej, agroekologickej a *fair-trade* bavlny priamo od združení výrobcov. To čo odlišuje *VEJA* od ostatných, je priama spolupráca s výrobcami organickej bavlny a nákup ich bavlny za trhovu nesúvisiace ceny. Cena bavlny je vopred vzájomne dohodnutá s farmármi a tak už vedia, koľko si zarobia za kilo. Táto cena pokrýva agroekologické náklady na produkciu bavlny a umožňuje výrobcovi zarobiť si

⁴⁸ CYKLOPROJEKT.sk. *Bikesharing*. [online]. Dostupné na: <https://cykloprojekt.sk/sluzby/bikesharing/>

⁴⁹ LU-YI QIU – LING-YUN HE. *Bike Sharing and the Economy, the Environment, and Health-Related Externalities*. 2018. [online]. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/4/1145>

slušný príjem. *VEJA* platí 50% z úrody na podporu komunit vopred. *VEJA* rovnako spolupracuje s mimovládnyimi organizáciami, ktorí poskytujú technickú podporu, navštevujú farmy a inštruujú ich o cenách a metódach pestovania bavlny za účelom zlepšenia sociálnych a ekologických podmienok v krajine. Naskytuje sa otázka, prečo používať organickú bavlnu. *VEJA* používa *fair-trade* organickú bavlnu, pretože väčšina bavlny vyprodukovanej každý rok na celom svete pochádza z intenzívnych monokultúrnych plodín. Kvôli intenzívnemu používaniu zavlažovacích postupov a obrovskému množstvu znečisťujúcich látok je environmentálny dopad tohto druhu priemyselného poľnohospodárstva katastrofálny.

Hlavným cieľom regeneratívneho poľnohospodárstva je zlepšiť pôdu a prírodnú krajinu. Je založené na tradičných metódach, ktoré zlepšujú biodiverzitu, zachytávajú uhlík v pôde a optimalizujú kolobeh vody, čiže chránia pôdu a zároveň ju robia úrodnejšou.

Ďalej spoločnosť nakupuje amazonskú gumu od družstiev tvorených rodinami gumákov. *VEJA* nakupuje gumu za 5-násobok trhovej ceny. Táto cena zahŕňa bonus za kvalitu a sociálne a environmentálne služby. Taktiež združenia dostávajú dodatočný bonus na investície do rozvojových projektov. Podporou miestnych výrobcov *VEJA* prispieva k zlepšovaniu pracovných podmienok, k lepším obchodným vzťahom a zákazu nútenej práce.

Transparentnosť. Spoločnosť neustále analyzuje chemickú bezpečnosť tenisiek, aby zabezpečila, že neobsahujú toxické alebo znečisťujúce prvky. *VEJA* považuje recyklovaný PET, organickú bavlnu a ďalšie materiály za preferované materiály.

Reintegrácia. Poslaním spoločnosti je integrovať zdravotne znevýhodnených do pracovného procesu. Poskytuje tak prácu, stabilitu ale najmä sociálne začlenenie.

V odevnom a módnom priemysle sú továrne často stredobodom globálnych ekonomických problémov s nebezpečnými pracovnými podmienkami, nízkymi mzdami a malým ohľadom na životné prostredie. Spoločnosť sa ubezpečuje, že práca na výrobe tenisiek spĺňa kritériá ako sú:

- blízkosť a kvalita bývania,
- sloboda vytvárať skupiny na obranu svojich práv,
- životná úroveň a spravodlivá mzda,
- zamestnanecké výhody a sloboda prejavu.

VEJA dodržiava etické a udržateľné postupy. Dodávateľský reťazec je transparentný, spravodlivý a bez zneužívania. Spoločnosť je proti nútenej práci a podporuje pracoviská, ktoré rešpektuje ľudské práva a dôstojnosť v každej fáze výroby.

Rovnako aj v oblasti balenia sa snaží firma byť zodpovedná. Spoločnosť sa zapojila do výroby kartónových krabíc s prírodnou lepenkou. Obmedzuje používanie atramentov a tlače, aby znížila ich vplyv a zabezpečila ich recyklovateľnosť.

„Upcyclácia“ spočíva v recyklácii materiálov alebo produktov, ktoré sa nepoužívajú, s cieľom premeniť ich na kvalitnejšie alebo užitočnejšie produkty. Plastové fľaše, bavlna recyklovaná z odrezkov textilného priemyslu, recyklovaný polyester.

„Cesta tenisiek VEJA spája mimoriadne projekty navzájom, aby vytvorili tenisky, ktoré spájajú organický, spravodlivý obchod, životné prostredie a sociálnu reintegráciu.“⁵⁰

Slovensko

Slovensko, rovnako ako iné krajiny, sa snaží o zmenu správania v prospech zlepšenia životného prostredia, ktoré bude mať dopad na celú spoločnosť. Čo sa týka Slovenska, bojujeme s výzvami a prekážkami prechodu na obehové hospodárstvo. Ide o nízke povedomie o obehovom hospodárstve, náročnosť komunikácie jeho podstaty, nedostatok štátnych financií potrebných pre veľké investície, nedostatočný prísun investícií do verejného systému, výskumu a vzdelávania či slabá stimulácia malých a stredných podnikov vrátane podpory ekologických investícií.

Slovensko robí malé pokroky smerom k dosiahnutiu cieľa. Slovensko čaká ešte dlhá cesta, ktorá si žiada väčšiu zaangažovanosť štátu. Rovnako je potrebný aj tlak zo strany spotrebiteľa, ktorý prinúti spoločnosti konať a považovať obehové hospodárstvo za existenčne nevyhnutné.

Slovensko sa zapája do iniciatív, ktoré majú základy v zahraničí. Sú to inovácie vo forme projektov ako sú vyššie spomínané *Vinted*, *Bikesharing*, *Repair Café* a mnoho iných.

Ešte si predstavíme zopár inovácií – projekty, ktoré sú veľmi úspešné a majú obrovský potenciál pozitívne ovplyvniť životné prostredie a spoločnosť.

⁵⁰ PROJECT.VEJA-STORE.com. *The VEJA Project*. [online]. Dostupné na: <https://project.veja-store.com/en>

NOSENÉ

Príbeh začal v roku 2015 s víziou vytvoriť voňavé miesto s noseným oblečením. Bolo potrebné začať s búraním predsudkov nakupovať oblečenie z druhej ruky. Ide o koncepciu, ktorá prináša ekologické alternatívy a riešenia, dáva starým veciam novú šancu, pomáha robiť každý deň kroky k premene sveta na ekologickejšie miesto.

Tým, že sa naučíme nakupovať oblečenie z druhej ruky, pomáhame tak znížiť ekologickú stopu, ktorú spôsobuje textilný priemysel. A nie len to. V prípade NOSENÉ má pomoc aj sociálny charakter. Pekné a použiteľné oblečenie sa posielajú občianskym združeniam či neziskovým organizáciám. Ak sa oblečenie neumiestni v predajni, putuje ako hmotná pomoc či na recykláciu. Spoločne takto pomáhajú ľuďom v núdzi v združeníach MyMamy o.z., Depaul a Vagus.

Práve s MyMamy o.z. je úzko spojené s NOSENÉ. Toto občianske združenie poskytuje krízové poradenstvo ženám, obetiam násilia a deťom. Prevádzkuje bezpečný ženský dom, zariadenie núdzového bývania v Prešove.⁵¹

HUMANA

Je spoločnosť napojená na medzinárodnú sieť *Humana People to People*. Účelom spoločnosti je vytvárať zisk a podporovať rozvojové aktivity v krajinách, kde je to potrebné.

V súvislosti s ich činnosťou sa môžeme baviť aj o solidarite. Vieme, že oblečenie, obuv a textil, ktorého je v Európe dostatok, sú v mnohých krajinách Afriky nedostatkovým tovarom. Keď sa ľudia zbavujú svojho použitého oblečenia, často ho pred jeho opotrebovaním prinesú do charitatívnych zbierok (kontajnerov). Zbieranie oblečenia a triediace centrá sú dôležitou súčasťou pri vyhľadávaní najlepšieho tovaru, použitého oblečenia, obuvi a textilu. Zamestnanci, ktorí pracujú v triediacich centrách tvoria súčasť hierarchie triedenia odpadov a sú dôležitou časťou procesu. V súvislosti s potrebou ľudskej práce, bolo vytvorených množstvo pracovných miest. V Európe, USA a na blízkom východe bolo v zbere, triedení a predaji odevov a obuvi zamestnaných 5 900 ľudí. Ďalej napríklad určité percento oblečenia sa posielajú do rozvojových krajín, kde rovnako boli vytvorené pracovné miesta za účelom spracovania oblečenia.

⁵¹ NOSENE.sk. *Príbeh NOSENE*. [online]. Dostupné na: https://nosene.sk/onas/?_gl=1*sikrj9*_up*MQ.*_ga*MTg1NDY4NDAwMy4xNzEyMTI5MTU3*_ga_GJTBLXKQ7L*MTcxMjEyOTI1Ny4xLjAuMTcxMjEyOTI1Ny4wLjAuMA..

Ide v podstate o zber použitého oblečenia, jeho správne vytriedenie za účelom jeho predaja alebo odoslania priamo do krajín, kde je potrebná takáto hmotná pomoc. Výťažok z predaja použitého oblečenia pomáha financovať projekty sociálneho rozvoja.

Ak to zhrnieme, spoločnosť prispieva k tvorbe pracovných miest, sociálnemu rozvoju prostredníctvom financovania projektov, poskytuje hmotnú pomoc a prispieva k recyklácii použitého oblečenia čím má vplyv na zlepšenie životného prostredia.⁵²

SLOVENSKO ZÁLOHUJE

Od 1.januára 2022 bol spustený nový zálohový systém, ktorý predstavuje moderný prostriedok rozšírenej zodpovednosti výrobcov, ktorý prostredníctvom zberu jednorazových nápojových obalov zapája všetkých do boja s voľne pohodeným odpadom a núti k ochrane životného prostredia.

Systém funguje na základe toho, že spotrebiteľ si zakúpi produkt a v cene produktu zaplatí aj zálohu, ktorú získa späť keď prinesie zálohovanú PET fľašu alebo plechovku do obchodu.

Zálohujú sa všetky jednorazové plastové fľaše a plechovky od nápojov. Na každej zálohovanej fľaši či plechovke je symbol Z.

Po odovzdaní zálohovanej fľaše spotrebiteľom v obchode putujú obaly do triediaceho centra, kde sa vytriedia a zlisujú do veľkých kociek a následne putujú na recykláciu. Z recyklovaného materiálu sa môžu vyrobiť nové plastové fľaše a plechovky.⁵³

Zálohovanie PET fliaš a plechoviek výrazne zníži množstvo voľne pohodených plastových nápojových obalov a pomôže životnému prostrediu. Je veľmi dôležité aby fľaše boli efektívne spracované v rámci princípu obehového hospodárstva a boli tak použité na ďalší účel. Okrem výrazného pozitívneho vplyvu na životné prostredie je tu aj nepatrný sociálny aspekt. Ani si neuvedomujeme ale mnohokrát prispievame na zvýšenie príjmov nízkopříjmovým skupinám tzv. zberačov. Ak nevrátíme zálohovaný obal na vratné miesto, je možné, že sa k nemu dostanú zberači a získajú tak finančné prostriedky z výšky zálohu.⁵⁴

⁵² HUMANA-SLOVAKIA.org. *Naša úloha*. [online]. Dostupné na: <https://humana.ipro.sk/nasa-uloha/>

⁵³ SLOVENSKOZALOHUJE.sk. [online]. Dostupné na: <https://www.slovenskozalohuje.sk/>

⁵⁴ RADOVAN KAZDA. *Názor. Zálohovanie nie je všeliak, ale ani katastrofa*. [online]. 2022. Dostupné na: <https://www.odpady-portal.sk/Dokument/106608/zalohovanie-nie-je-vseliak-ale-ani-katastrofa.aspx>

Pre porovnanie dáta za rok 2022 a rok 2023:

K 31.12.2022	
Registrovaných výrobcov	294
Aktívne registrované EAN kódy	3 600
Registrovaní obchodníci	252
Odborné miesta	3 000
Počet kusov vyzbieraných nápojových obalov	820 miliónov
Počet kusov uvedených zálohovaných obalov na trh	1,1 miliardy
Miera návratnosti	75 %

Tabuľka 2: Vlastné spracovanie na základe agregovaných dát za rok 2022
(Zdroj: www.slovenskozalohuje.sk)

K 31.12.2023	
Registrovaných výrobcov	334
Aktívne registrované EAN kódy	4 584
Registrovaní obchodníci	318
Odborné miesta	3 269
Počet kusov vyzbieraných nápojových obalov	1,07 miliardy
Počet kusov uvedených zálohovaných obalov na trh	1,15 miliardy
Miera návratnosti	92 %

Tabuľka 3: Vlastné spracovanie na základe agregovaných dát za rok 2023
(Zdroj: www.slovenskozalohuje.sk)

Z vyššie uvedeného vyplýva, že Slovensku sa darí zálohovať v roku 2023 lepšie ako v roku 2022. Všetky uvedené hodnoty vzrástli v porovnaní s rokom 2022.

AfB je najväčším IT sociálny podnik v Európe, ktorý pôsobí v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku ako aj na Slovensku. Spoločnosť prišla s inovatívnym riešením a tým je zrepasovanie nepotrebných hardvérov, ktoré získava od svojich partnerov. Takýmto spôsobom umožňuje vrátiť použité hardvéry naspäť do života. Nezrepasovateľné zariadenia prepravujú na certifikované triediace linky, kde sa následne zrecyklujú. Vďaka repasovaniu a recyklovaniu šetria životné prostredie, ovzdušie a prírodné zdroje. Podnik vytvára pracovné miesta pre ľudí so zdravotným znevýhodnením na primárnom trhu práce. Všetky pracovné postupy sú bezbariérové. Svojou činnosťou prispieva k splneniu siedmich globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja.⁵⁵

Obrázok 3: Splnenie siedmich globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja.
(Zdroj: www.afb-group.sk)

BATERKÁREŇ

Spoločnosť sa zameriava na opätovné použitie čiže uplatňovanie zásad obehového hospodárstva v každodennom živote prostredníctvom jednoduchých riešení nakladania s „odpadom“. Zdôrazňujú, že všetky veci majú svoju hodnotu. Preto sa snažia robiť všetko preto, aby sa nevyužívané predmety dostali naspäť do obehu.

Spoločnosť si uvedomuje, že na vykonanie zmien je potrebné najskôr zmeniť myslenie a správanie ľudí. Zameriava sa na udržateľnosť, spoločnosť a dobrovoľníctvo. Zapájajú komunity do projektov aby im umožnili priamo zažiť a prispôbiť sa zmene. Spoločnosti a jej členom veľmi záleží na prechode k obehovému hospodárstvu. Ľudia majú možnosť v Baterkárni zdieľať, vymieňať, recyklovať, opravovať, nakupovať lokálne a bez obalu, vracieť nevyužívané predmety do obehu a pomáhať.

⁵⁵ Afb-group.sk. Dávame vyradenému hardvéru druhú šancu..[online].2023.Dostupné na: https://www.afb-group.sk/fileadmin/user_upload/AfB_SK/brozura/BR_CSR_A5_2023_SVK_01.pdf

SOBI, ECO

Ide o slovenskú značku, ktorá vyrába dizajnové ekologické výrobky v chránených a sociálnych dielnach na Slovensku v oblastiach s vysokou nezamestnanosťou. Značka bola prezentovaná na rôznych miestach vo svete počas podujatí zameraných na inovatívne a udržateľné riešenia. Značka sa dostala medzi 40 najlepších ideí zo sveta propagujúcich udržateľné značky. Spoločnosť vyrába produkty zo 100% recyklovaného textilného odpadu a recyklovaných plastov. Vracajú do obehu staré recyklované oblečenie a plasty a premieňajú ich na nové unikátne kúsky. Pričom dizajn je navrhnutý tak, aby pri výrobe vznikalo čo najmenej odpadu. Výrobky sú ručne vyrábané telesne znevýhodnenými a sociálne vylúčenými ľuďmi. Spoločnosť sa zameriava na ekosociálnu výrobu, zvyšovanie povedomia a vzdelávanie o udržateľných riešeniach. Značka má tri rozmery:

- ekologický – premena potenciálneho odpadu na jedinečné produkty,
- sociálny – poskytované pracovných miest zraniteľným skupinám,
- vzdelávací – osvetové udržateľné riešenia pre širokú verejnosť.⁵⁶

⁵⁶INCIENT.sk. Inštitút cirkulárnej ekonomiky, Circular Slovakia. *Cirkulárne Slovensko 2022: Brožúra príkladov dobrej praxe*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://www.incien.sk/wp-content/uploads/2023/03/Cirkularne-Slovensko-2022-final.pdf>

5 Diskusia

V záverečnej piatej kapitole sa budeme venovať zhrnutiu, posúdeniu významu a prínosu sociálnych inovácií v rámci riešenia spoločenských problémov a cirkulárnej ekonomiky, zhodnoteniu sociálnych inovácií v oblasti cirkulárnej ekonomiky na Slovensku a vo svete. Navrhujeme opatrenia/riešenia, ktoré by sa mali aplikovať na Slovensku v záujme zlepšenia jednak prostredia, v ktorom žijeme, ale aj zvýšenia kvality života obyvateľov v záujme celej spoločnosti.

Sociálne inovácie predstavujú príležitosť riešiť rozličné spoločenské problémy. V súčasnosti sa stretávame s mnohými spoločenskými problémami ako sú:

- klimatická zmena a ochrana životného prostredia – zvyšovanie teplôt, extrémne poveternostné podmienky, deštrukcia životného prostredia,
- chudoba a nerovnosť v príležitostiach – prístup k vzdelaniu a pracovným príležitostiam,
- zdravotné hrozby a pandémie – nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti, šírenie chorôb či pandémie,
- digitálna nerovnosť – rýchly rozvoj technológií vedie k digitálnej nerovnosti medzi komunitami a ľuďmi, čo si vyžaduje zabezpečenie rovnakých príležitostí pre každého na svete.

Prínosom sociálnych inovácií je práve riešenie spomínaných spoločenských problémov najmä podporou nových inovatívnych myšlienok a nápadov, ktoré majú za cieľ odstrániť alebo výrazne znížiť negatívne vplyvy, ktorých následky majú dopad na životné prostredie a všetky komunity bez ohľadu na krajinu, v ktorej existujú. Na praktických príkladoch sme preukázali, že ak priložíme ruku k dielu všetci, prínosy sociálnych inovácií budú mať čoraz väčší dosah a príležitosť ovplyvniť život každého jednotlivca.

Sociálne inovácie zohrávajú dôležitú úlohu v cirkulárnej ekonomike tým, že podporujú a spájajú udržateľnosť a sociálnu spravodlivosť. Môžeme s istotou tvrdiť, že sociálne inovácie nemajú len pozitívny dosah na spoločnosť ale prostredníctvom inovatívnych nápadov pomáhajú aj k prechodu na obehové hospodárstvo. Pomáhajú vytvárať nové spôsoby myslenia a konania, ktoré sú zamerané na minimalizovanie odpadu, využívanie obnoviteľných zdrojov, zlepšenie životného prostredia alebo aj nadväzovanie nových, prípadne posilňovanie existujúcich vzťahov a väzieb zainteresovaných strán a rozvoj samotných komunít. Sociálne inovácie majú veľký potenciál zmeniť kultúru

nadmernej spotreby a likvidácie produktov na kultúru opätovného použitia, zdieľania a recyklácie.

Avšak intenzita akými sa navrhujú a implementujú zmeny v podobe sociálnych inovácií je rôzna vzhľadom na krajinu v ktorej má byť vykonaná. V prípade rozvojových krajín ako je India či Nigéria sa model obehového hospodárstva uplatňuje zriedkavejšie ako je to vo vyspelých krajinách, napriek faktu, že tieto krajiny čelia obrovským environmentálnym a sociálnym výzvam. Existujú tu problémy pri získavaní prístupu k znalostiam a novým technológiám, ktoré umožňujú fungovanie obehového hospodárstva. Avšak na praktických príkladoch, ktoré sme uviedli, spoločnosti ako *Wecyclers* v Nigérii, *Barefoot College* v Indii alebo *Barefoot College International*, ktorá pôsobí v krajinách ako je India, Zanzibar, Senegal, Madagaskar a mnoho ďalších, sme dokázali, že zmeny sa dejú, že práve fungovanie na princípe obehového hospodárstva dokáže jednak pomôcť životnému prostrediu ale má aj významný pozitívny vplyv na život miestnych ľudí. Projekt od spoločnosti *Wecyclers* v Nigérii predstavuje spôsob akým od prvého začiatku až po posledný bod v systéme sa pomáha miestnym ľuďom prostredníctvom recyklovania. Ide o recykláciu odpadu, ktorý sa vyzbiera prostredníctvom lokálne montovaných bicyklov, pričom obyvatelia sú motivovaní systémom odmeňovania za nazbieraný odpad. Zhrnieme výhody systému:

- vytvorenie nových pracovných miest,
- zníženie šírenia chorôb,
- čistejšie a bezpečnejšie životné prostredie,
- odmeňovanie obyvateľov – zabezpečenie základných potrieb do domácnosti.

V prípade *Barefoot College* hovoríme o projekte, ktorý započal ako experiment na riešenie problémov ako je chudoba, negramotnosť, oslabenie postavenia či rodová nerovnosť. Spoločnosť mení myslenie ľudí tak, že každý si uvedomí svoju cenu v spoločnosti a každý sa dokáže naučiť všetko, čo si zaumieni, ak má správne podmienky. Okrem iných projektov, ktoré organizujú ako napríklad kurzy gramotnosti, zdravotné kampane a pod., spoločnosť sa zameriava na vzdelávanie v oblasti inštalácie solárnych panelov. Výhody inštalácie solárnych panelov v Indii:

- zníženie nákladov na energie - India má rastúci dopyt po energii a náklady na neobnoviteľné zdroje energie sa zvyšujú,
- zníženie závislosti Indie od neobnoviteľných zdrojov energie,

- energetická bezpečnosť - v Indii sú výpadky elektriky bežné, najmä vo vidieckych oblastiach,
- zníženie vplyvu na životné prostredie a podpora trvalo udržateľného rozvoja,
- životaschopná možnosť pre vzdialené lokality – zníženie závislosti od infraštruktúry.

Na základe princípu *Barefoot College* vzniklo hnutie, ktoré pomáha ženám a komunitám na celom svete. Tento model je zameraný na sprístupnenie vzdelávania miestnym ženám a dievčatám, ktoré sa vracajú do svojich komunít s myšlienkou pozitívnej zmeny. Ich cieľom je pomoc celej komunite a odovzdanie znalostí z generácie na generáciu. Spoločnosť poskytuje vzdelanie v oblasti solárnej energie, ktorá bola vyššie spomenutá, pomáha ženám nadobudnúť potrebné sebavedomie, zručnosti a vedomosti a rovnako aj podporuje podnikanie a zabezpečovanie príjmu prostredníctvom prepájania podnikov so spravodlivými dodávateľskými reťazcami za spravodlivé ceny.

Ďalej sme predstavili projekt s názvom *The Plastic Bank*, ktorý si uvedomuje prepojenosť celosvetového problému – chudoby a znečistenia životného prostredia. Spoločnosť o sebe tvrdí, že predstavuje globálne hnutie, ktoré spája miestne komunity za cieľom riešenia obrovského problému. Spoločnosť sa zameriava na regióny sveta, kde je znečistenie plastmi a miera chudoby veľmi výrazná. Podstatou je vyzbieranie odpadu z blízkosti oceánov a premena odpadu na hodnotu. Výhody projektu:

- zlepšenie životného prostredia – zníženie množstva plastov v oceánoch,
- recyklácia odpadu,
- bezpečný zdroj príjmu,
- zabezpečenie základných potrieb do domácností,
- zníženie chudoby.

Čo sa týka Európy, krajiny sa snažia výrazným spôsobom prispievať k zlepšovaniu životného prostredia prostredníctvom rôznych nápadov, ktoré vedú k silným projektom. Napríklad projekt z Holandska – *Repair Café*, ktorý má za cieľ propagovať produkty a ich možnosť opravy namiesto ich vyhodenia a zakúpenia si nových. Rovnako sa snaží aby vedomosti a praktické zručnosti bolo možné šíriť v komunitách. Pomocou takéhoto konceptu je možné znížiť množstvo surovín a emisií potrebných na výrobu nových produktov. Ďalej projekt *Too Good To Go* predstavuje hnutie, ktoré má za cieľ inšpirovať ľudí aby neplýtvali jedlom. Čo si mnohý neuvedomujú, na to aby sa ľudia najedli, je potreba

vyklčovať celé lesy, aby sa dopestovali plodiny, ktoré sa nikdy nezjedia. Spoločnosť sa snaží, aby sa prebytočné jedlo nevyhadzovalo, ale aby sa spotrebovalo. Takýmto spôsobom majú prístup ľudia k jedlám za nižšie ceny. Je podstatné prijať zmenu, tak aby sme zbytočne nezaťažovali životné prostredie a dosiahli aby sa všetko čo sa vyprodukuje aj spotrebovalo.

V praktickej časti našej práce sme zmienili spoločnosť *Vinted*, ktorá je veľmi populárna vo svete aj na Slovensku. Nadmerné znečisťovanie vody, emisie skleníkových plynov a hromadenie odpadu predstavujú problém, ktorý spôsobuje práve obrovská spotreba oblečenia a textilu. Tzv. rýchla móda je súčasťou nášho života a rovnako aj otázka ako zmeniť nadmernú spotrebu je predmetom mnohých diskusií. Spoločnosť *Vinted* prišla na trh s iniciatívou predaja a nákupu produktov z druhej ruky. Podstatné je udržať veci v obehu dlhšie, čo je kľúčové pre zníženie emisií produkovaných módnym priemyslom. Medzi výhody okrem zníženia negatívneho vplyvu na životné prostredie patrí aj možnosť zakúpiť si produkty za nižšie ceny, čo je častokrát jediné dostupné riešenie pre obyvateľov s nižším príjmom.

Zdieľaná ekonomika a obehové hospodárstvo spolu veľmi úzko súvisia. Je potrebné podporiť myšlienku zdieľania produktov, namiesto nákupu nových. Na základe toho vznikol projekt, ktorý umožňuje zapožičať si bicykel a prepraviť sa tak na krátku vzdialenosť tam, kam potrebujem. Medzi výhody takéhoto systému patrí cena a ekologickosť. Zdieľanie bicyklov predstavuje zníženie spotreby energie, zlepšenie životného prostredia a má aj vplyv na verejné zdravie.

Považovali sme za potrebné zmieniť aj spoločnosť s názvom *VEJA*. *VEJA* je francúzska značka, ktorá je zameraná na výrobu a predaj obuvi a doplnkov. Spoločnosť svojou činnosťou pomáha výraznou mierou komunitám, zabezpečuje stabilný a bezpečný príjem výrobcom materiálom potrebných na výrobu obuvi. Taktiež spoločnosti záleží na podmienkach v akých sa obuv vyrába a záleží jej na spravodlivom a transparentnom dodávateľskom reťazci.

V praktickej časti našej práce sme predstavili zopár projektov, ktoré fungujú na Slovensku a prinášajú inovatívne riešenia v oblasti zlepšovania životného prostredia a ich súčasťou je aj výrazný sociálny aspekt.

Predstavili sme spoločnosti ako sú *Nosené* a dobre známa spoločnosť *Humana*. Cieľom oboch spoločností je dať do popredia fakt, že oblečenie a textil nie je potrebné neustále kupovať a vyhadzovať. *Nosené* predstavuje platformu zameranú na predaj oblečenia z druhej ruky. Čo viac, spoločnosť posiela použiteľné oblečenie občianskym združeniam či neziskovým organizáciám. Taktiež spoločnosť *Humana* podporuje rozvojové

aktivity v krajinách, kde je to potrebné. Humana tvorí nové pracovné miesta, pomáha dodávať potrebné zásoby oblečenia do krajín, kde je ich nedostatok. Taktiež výťažok z predaja použitého oblečenia pomáha financovať projekty sociálneho rozvoja.

Slovensko momentálne žije zálohovaním. 1. januára 2022 bol spustený projekt, ktorý pomáha recyklovať plasty za účelom ich ďalšieho využitia. Zálohovanie má niekoľko výhod a tými sú najmä čistejšie životné prostredie, recyklácia použitých plastov na tvorbu nových produktov. Okrem výrazného vplyvu na životné prostredie, je tu aj nepatrný sociálny aspekt. Častokrát voľne pohodené plasty môžu byť zbierané ľuďmi s nízkymi príjmami.

V poslednom rade sme zmienili spoločnosti, ktoré okrem ich pozitívneho vplyvu na životné prostredie, vytvárajú pracovné miesta pre zdravotne znevýhodnených ľudí a pre ľudí zo znevýhodnených skupín. Ide o spoločnosti ako je AfB Slovakia, s.r.o. a Sobi.Eco. Ďalším zaujímavým inovatívnym nápadom, ktorú priniesla spoločnosť Baterkáreň, je organizovanie vzdelávacích aktivít, ktoré majú podnietiť ľudí, aby produkty zdieľali, vzájomne vymieňali, opravovali či nakupovali lokálne a bez obalov.

Ako sme preukázali na pár príkladoch z praxe, rozvojové krajiny alebo európske krajiny spomedzi nich aj Slovensko vyvíjajú iniciatívu vytvárať sociálne inovácie, ktoré majú výrazný vplyv na spoločnosť a rovnako aj prispievajú k prechodu a fungovaniu obehového hospodárstva. Podľa nášho názoru je v rozvojových krajinách silnejšia potreba tvorby nových pracovných miest, aby bol zabezpečený stabilný a bezpečný príjem pre obyvateľov, čo prispieva k znižovaniu chudoby. Taktiež je nevyhnutné zlepšiť odpadové hospodárstvo tak, aby odpad nepoškodzoval zdravie ľudí. Recyklácia je veľmi dôležitou témou v rozvojových krajinách, pretože ponúka možnosť príjmu alebo iných benefitov, ktoré môžu získať ľudia zo znevýhodnených komunít ako protihodnotu za nazbieraný recyklovateľný odpad. Veľmi nás zaujala myšlienka vzdelávania žien a dievčat, ktoré sa vrátia naspäť do svojich komunít aby odovzdávali svoje vedomosti a zručnosti z generácie na generáciu v oblasti solárnej energie.

Slovensko zaostáva v porovnaní s ostatnými krajinami vo vytváraní nových inovácií (predchádza im výskum a vývoj), v podpore talentov (odliv talentov do zahraničia), v nie veľmi podpornom podnikateľskom prostredí (byrokratické či daňové zaťaženie), v participácii v programoch EÚ, v kvalite života v slovenských mestách či v zlom stanovení priorít. Medzi hlavné príčiny, prečo Slovensko zaostáva v toľkých ohľadoch sú nedostatočné investície, nedostatok politického záujmu, nedostatok príležitostí, nevyužitie potenciálu krajiny či osveta a povedomie. Ak sa Slovensku podarí uspieť v zlepšovaní podmienok pre

tvorbu sociálnych inovácií, vytvorí si tak nie len pozitívny obraz v očiach potenciálnych zahraničných zainteresovaných strán ale aj zlepši život na Slovensku v mnohých ohľadoch.

Slovensko začalo konať. Pozitívne vnímame zavedenie systému zálohovania, novelu odpadového zákona pre stavebné odpady a zverejnenie cestovnej mapy obehového hospodárstva Slovenskej republiky.

Navrhli sme zopár odporúčaní, ktoré by bolo potrebné prijať aby sme zlepšili prostredie v ktorom žijeme a aby zmeny v podobe inovácií mali želaný pozitívny dopad na celú spoločnosť.

Medzi všeobecné odporúčania môžeme zaradiť:

- spolupráca medzi vládou, podnikmi a občanmi na vytváranie inovačných riešení pre cirkulárnu ekonomiku,
- vytváranie stimulov pre podniky a jednotlivcov, ktorí sa angažujú v recyklácii, obnoviteľných zdrojoch a minimalizácii odpadu,
- zvýšenie povedomia a vzdelávanie verejnosti o výhodách a možnostiach obehového hospodárstva,
- podpora vzniku nových obchodných modelov, ktoré podporujú obehové hospodárstvo,
- investície do výskumu a vývoja nových technológií a inovácií pre efektívnejšie využívanie zdrojov a zníženie negatívneho vplyvu na životné prostredie.

Niektoré všeobecné odporúčania sme aplikovali na konkrétne príklady, ktoré by mohli fungovať v podmienkach Slovenskej republiky.

Vzhľadom na to, že zmena začína nami – ľuďmi, ktorí majú víziu v lepšiu budúcnosť, navrhujeme aby Slovensko podporilo zvýšenie konkurencieschopnosti ekonomiky a kvality života a to spôsobom investícií do výskumu, inovácií a talentu mladých ľudí. Zo Slovenska odchádza množstvo mladých ľudí, ktorí predstavujú obrovský potenciál pre prijatie nových inovatívnych zmien. Podpora by mala prísť v podobe finančných prostriedkov, príležitostí pre rozvoj a udržanie domáceho talentu či transparentných platforiem informácií. Z dôvodu nevyhnutnosti podpory, navrhujeme vytvorenie transparentnej platformy, ktorá bude slúžiť ako centrum pre zdieľanie skúseností a poznatkov v oblasti inovácií a bude poskytovať konzultačné služby pre tvorcov inovácií. Konzultanti by mali fungovať ako poradcovia, ktorí ovládajú politickú agendu, poznajú siete väzieb medzi univerzitami a priemyslom či majú prehľad o tom v akej oblasti je nedostatočná pomoc. V konečnom dôsledku sa podporí

získanie a udržanie nových mladých talentov na Slovensku, ktorý prinesú potrebné inovácie s dosahom na životné prostredie a celú spoločnosť.

Medzi naše odporúčania patrí rozhodne nadobudnutie zodpovednosti voči životnému prostrediu to znamená predchádzanie vzniku odpadu, materiálové zhodnocovanie a recyklácia. Podpora recyklácie, ktorú odštartovalo zálohovanie, je potrebné udržať a neustále propagovať jej pozitívne benefity.

Vzhľadom na to, že na Slovensku žije stále veľa ľudí zo znevýhodnených skupín obyvateľstva, ktorým chýba potrebná informovanosť v oblasti odpadového hospodárstva, je potrebné zaviesť systém, podobný tomu v rozvojových krajinách. Navrhujeme vytvoriť platformu, ktorá motivuje ľudí ohrozených chudobou recyklovať odpad, čím na základe vzoru zo zahraničia dostanú protihodnotu vo forme základných potrieb. Dôjde tak ku zníženiu šírenia chorôb, zlepšeniu životného prostredia a podmienok v akých žijú komunity na Slovensku. V súvislosti s tým, je nevyhnutné organizovať vzdelávacie aktivity a podujatia, ktoré dostatočne propagujú pozitívne benefity.

Ďalším odporúčaním je podpora lokálnych projektov a iniciatív, ktoré zlepšujú život v komunitách a prispievajú k udržateľnému rozvoju. Na Slovensku nám chýba komunitná súdržnosť a aktivity spojené so zlepšovaním prostredia v ktorom žijeme. Napríklad by sme navrhovali pravidelné organizovanie aktivít spojených s možnosťou výmeny vecí ako sú produkty do domácnosti, oblečenie, textil či nepotrebné náradie. Možností je veľa. Stačí priniesť nepotrebné a ako odmenu za to získať iný potrebný produkt. Tieto aktivity sa v súčasnosti organizujú vo veľmi malej miere a je potrebná propagácia a podpora zo strany miest či obcí. Týmto sa zabezpečí, že produkty dostanú novú šancu a taktiež dochádza ku zblíženiu a posilneniu komunity.

V udržateľnej budúcnosti sa svet vo veľkej miere spolieha na obnoviteľné zdroje energie ako je solárna, veterná či vodná energia. Prechod na čistejšiu energiu nielenže zmierňuje klimatické zmeny, ale aj znižuje znečistenie ovzdušia a tiež zdravotné problémy spojené so spaľovaním fosílnych palív. Už spomínané solárne panely generujú energiu a zároveň chránia životné prostredie. Hoci na Slovensku existuje finančná podpora, ktorá má motivovať ľudí ku prechodu na obnoviteľnú energiu, toto riešenie nie je dostupné pre každého. Navrhujeme aby výška finančnej podpory bola vyššia a tým sa možnosť prechodu na obnoviteľnú energiu stala dostupnejšou.

Taktiež pre budúcnosť je veľmi podstatná transformácia dopravného sektora. Komunity stále viac uprednostňujú pešiu dostupnosť a infraštruktúru vhodnú pre cyklistov, čím sa znižujú dopravné zápchy, znečistenie ovzdušia a dopyt po fosílnych palivách. Je

vidieť, že vzhľadom na ďalší faktor – rastúce ceny nehnuteľností vo veľkých mestách Slovenska, obyvateľstvo sa sťahuje mimo miest, nastáva tzv. suburbanizácia. Na to aby sme podporili prechod na udržateľnejší spôsob dopravy, navrhuje vybudovať lepšie prístupné a dostačujúce záchytné parkoviská a cyklotrasy. Vďaka nim by došlo k výraznému odľahčeniu miest. Podporili by sme tak zlepšenie podmienok životného prostredia vďaka menšej spotrebe fosílnych palív a prispeli by sme rovnako ku spokojnosti obyvateľov.

Napriek tomu, že v dnešnej dobe je dostupné takmer všetko, na čo si človek spomenie, je potrebné si uvedomiť aj hodnotu všetkého. Je nevyhnutné správať sa tak, aby sme čo najmenej zaťažili našu planétu a aby sme prispeli k vyššej spokojnosti ľudí žijúcich na tejto planéte.

Záver

Schopnosť inovovať a prinášať nové produkty a služby v súlade s princípmi obehového hospodárstva sú rozhodujúcim faktorom úspechu firiem. Úspešnosť firiem v oblasti inovácie sa potom transformuje do vyššieho ekonomického rastu celej krajiny. Zároveň sú inovácie vnímané aj ako potenciálne riešenia pre plnenie súčasných nadnárodných cieľov, týkajúcich sa kvality životného prostredia a prospechu celej spoločnosti.

Našou záverečnou diplomovou prácou sme dokázali, že sociálne inovácie a cirkulárna ekonomika spolu nevyhnutne súvisia.

Prechod na obehové hospodárstvo je nevyhnutný pre budúcu existenciu, pričom je potrebné zabezpečiť aby obehové hospodárstvo bolo inkluzívne, spravodlivé a aby nevytváralo/nehoršovalo sociálne nerovnosti, marginalizáciu alebo vylúčenie zo spoločnosti.

Ako sme preukázali na praktických príkladoch, všetko spolu súvisí a na seba nadväzuje. Význam sociálnych inovácií pre obehové hospodárstvo predstavuje nové príležitosti v podobe vytvárania nových trhov a obchodných modelov umožňujúce komunitám a jednotlivcom podieľať sa na riešení spoločenských a environmentálnych problémov.

Zoznam použitej literatúry

Afb-group.sk. Dávame vyradenému hardvéru druhú šancu..[online].2023.Dostupné na: https://www.afb-group.sk/fileadmin/user_upload/AfB_SK/brozura/BR_CSR_A5_2023_SVK_01.pdf

AU.INDEED.COM. 8 Types of Innovation.2023.[online]. Dostupné na: <https://au.indeed.com/career-advice/career-development/types-of-innovation>

BANK LOMBARD ODIER & CO LTD. *The 10 principles of a circular economy*.2023.[online]. Dostupné na: <https://www.lombardodier.com/contents/corporate-news/responsible-capital/2020/september/the-10-steps-to-a-circular-econo.html>

BAREFOOTCOLLEGE.org. *Education for the Solutions of Tomorrow*. [online]. 2023. Dostupné na: <https://www.barefootcollege.org/>

BUDUCNOSTINAK.SK. Budúcnosť INAK – priestor na rozvoj potenciálu a inovatívneho myslenia. [online]. Dostupné na: <https://buducnostinak.sk/>.

BUKOVOVÁ, Sylvia. *Social innovations and their relevance in the national economy: Sociálne inovácie a ich význam v národnom hospodárstve*. In: MAJTÁN, Štefan a kol. *Aktuálne problémy podnikovej sféry*. [recenzovaný] zborník vedeckých prác: medzinárodná vedecká konferencia, Bratislava. 2016.[cit. 08-11-2023]. s.69. ISBN: 978-80-225-4245-6.

BUKOVOVÁ, Sylvia. *Social innovations and their relevance in the national economy: Sociálne inovácie a ich význam v národnom hospodárstve*. In: MAJTÁN, Štefan a kol. *Aktuálne problémy podnikovej sféry*. [recenzovaný] zborník vedeckých prác: medzinárodná vedecká konferencia, Bratislava. 2016. s.68-71. ISBN: 978-80-225-4245-6.

COMMISSION.EUROPA.EU. Na ceste ku klimaticky neutrálnej Európe do roku 2050. In: Plnenie cieľov Európskej zelenej dohody. [online]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_sk

COMPANY. VINTED.com. *Second-hand: better for you and the climate..* [online]. Dostupné na: <https://company.vinted.com/sustainability>

CONSILIUM.EUROPA.EU. Rada s konečnou platnosťou schválila smernicu o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov. Rada EÚ. 2022. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2022/11/28/council-gives-final-green-light-to-corporate-sustainability-reporting-directive/>

CONTEC.TECH. *Linear economy vs circular economy: Key differences and how to make the change*.Poland:2022.[online]. Dostupné na: <https://contec.tech/linear-economy-vs-circular-economy-differences-how-to-make-the-change/#:~:text=The%20current%20linear%20economic%20model,product%20replicated%20for%20multiple%20individuals>

CYKLOPROJEKT.sk. *Bikesharing*. [online]. Dostupné na: <https://cykloprojekt.sk/sluzby/bikesharing/>

Daniela-Iona MANEA, Nicolae ISTUDOR, Vasile DINU, Dorel-Mihai PARASCHIV. *CIRCULAR ECONOMY AND INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP, PREREQUISITES FOR SOCIAL PROGRESS. Journal of Business Economics and Management*. Vilnius: Vilnius Technical University, 2021. s. 1343-1345. ISSN 1611-1699.

DATA.CONSILIUM.EUROPA.EU. *Smernica Európskeho parlamentu a Rady o vykazovaní informácií o udržateľnosti podnikov (CSRD)*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-35-2022-INIT/sk/pdf>

EASI-SOCIALINNOVATION.ORG. European Association for Social Innovation: *Strengthening youth entrepreneurship and innovation capital for the circular economy*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://easi-socialinnovation.org/projects/current-projects/sync/>

EASI-SOCIALINNOVATION.ORG. European Association for Social Innovation: *Empowering Small and Medium Enterprises through Digital Sustainability*. 2023. [online]. Dostupné na: <https://easi-socialinnovation.org/projects/current-projects/sustain-circuit/>

EMAS.sk. *Čo je to EMAS?* [online] . Dostupné na: <https://www.emas.sk/>

ENVIROPORTAL.sk. *CIRCULAR SLOVAKIA: Udržateľnosť ako podnikateľská príležitosť*. [online]. Dostupné na: https://www.enviroportal.sk/uploads/files/zelene_hospodarstvo/publikacie/Obehove-Slovenskobrozura.pdf

ETKINS P., DOMENECH T., DRUMMOND P., BLEISCHWITZ R., HUGHES N., LOTTI L.. *The Circular Economy: What, Why, How and Where*. In University College London: UCL Institute for Sustainable Resources.2019.[online]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/Ekins-2019-Circular-Economy-What-Why-How-Where.pdf>

EUROPARL.EUROPA.EU. European Parliament. *Circular economy: definition, importance and benefits*.2023.[online].Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits?&at_campaign=20234-Economy&at_medium=Google_Ads&at_platform=Search&at_creation=RSA&at_goal=TR_G&at_audience=importance%20of%20circular%20economy&at_topic=Circular_Economy&at_location=SK&gclid=Cj0KCQiApOyqBhDIARIsAGfnyMrCQKzlfXW8zKzt5XZKNFwsmO8YncFHus3rcWCpIontS0HX8URDmPwaAvhpEALw_wcB

EUROPARL.EUROPA.eu. *Vplyv textilnej výroby a textilného odpadu na životné prostredie (infografika)*. 2020. [online]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/topics/sk/article/20201208STO93327/vplyv-textilnej-vyroby-a-textilneho-odpadu-na-zivotne-prostredie-infografika>

GEETANJALI KRISHNA. *The Barefoot College Reinventing Rural Education*. 2023. [online]. Dostupné na: <https://reasonstobecheerful.world/the-barefoot-college-reinventing-rural-education/>

GREENFOUNDATION.EU. *Pomáhame meniť našu spoločnosť smerom k udržateľnejšej a zodpovednejšej*. Dostupné na: <https://greenfoundation.eu/>

HOWALDT, J. - JACOBSEN, H.. *Soziale Innovation: Auf dem Weg zu einem postindustriellen Innovationsparadigma (Dortmunder Beiträge zur Sozialforschung)*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Weinheim. 2010. Nemecko. ISBN: 978-3-531-16824-1.

HUMANA-SLOVAKIA.org. *Naša úloha*. [online]. Dostupné na: <https://humana.ipro.sk/nasa-uloha/>

INCIEN.sk. Inštitút cirkulárnej ekonomiky, Circular Slovakia. *Cirkulárne Slovensko 2022: Brožúra príkladov dobrej praxe*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://www.incien.sk/wp-content/uploads/2023/03/Cirkularne-Slovensko-2022-final.pdf>

JAIN, Nick. *What is Social Innovation? Definition, Examples and Best Practices*. [online]. 2023. Dostupné na: <https://ideascale.com/blog/what-is-social-innovation/>

KARSTEN, Lemm. *Why the Circular Economy is the Future*. 2021. [online]. Dostupné na: <https://dldnews.com/sustainability-circular-economy-is-the-future/>

KISLINGEROVÁ, Eva. *Cirkulární ekonomie a ekonomika 2: státy, podniky a lidé na cestě do doby postfosilní*. Praha: Grada Publishing, 2023, ISBN 978-80-271-2932-4.

LU-YI QIU – LING-YUN HE. *Bike Sharing and the Economy, the Environment, and Health-Related Externalities*. 2018. [online]. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/4/1145>

MARTIARENA, L.. „Sustainability offers a competitive advantage for positioning oneself among stakeholders“. In: *European project funding*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://www.zabala.eu/news/social-innovation-and-sustainability/>

MELAS, Vladimír. *Význam inovácií v 21. storočí*. In: Slovenský časopis pre verejnú politiku a verejnú správu č. 1/2016, 2016. Katedra verejnej politiky a verejnej správy, Fakulta sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISSN: 1339-7826.

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. *Príručka sociálnych inovácií a projektov dobrej praxe v oblasti sociálnych inovácií*. Bratislava, 2021. [online]. Dostupné na: https://mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/03/Prirucka-socialnych-inovacii_23032021-fin.pdf

Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenská agentúra životného prostredia. *Obehové hospodárstvo – Budúcnosť rozvoja Slovenska*. [online]. 2019. s. 44-45. Dostupné na: <https://online.fliphtml5.com/rtvb/axkz/#p=44>

Ministerstvo životného prostredia SR. *Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030*. Bratislava, 2019. [online]. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia2030_def.pdf

MULGAN, G., TUCKER, S., RUSHANARA, A., SANDERS, B. *Social Innovation: What it is, why it matters and how it can be accelerated*. Oxford Business School, London. 2007. ISBN: 1-90551-03-7.

NADACIAPONTIS.SK. *Mapa sociálnych inovátorov: Spoznajte ľudí, ktorí menia Slovensko k lepšiemu..* [online]. Dostupné na: <https://www.nadaciapontis.sk/projekty/mapa-socialnych-inovatorov/>

NICHOLAS KRISTOF. NYTIMES.com. *Can't Read? Here's a Barefoot College for You*. 2023[online]. Dostupné na :<https://www.nytimes.com/2023/03/22/opinion/india-barefoot-college.html>

NOSENE.sk. *Príbeh NOSENE.* [online]. Dostupné na: https://nosene.sk/onas/?_gl=1*_sjkrj9*_up*MQ.*_ga*MTg1NDY4NDAwMy4xNzEyMTI1MTcxMjE1Ny4wLjAuMTcxMjE1Ny4wLjAuMA..

OECD. Competition Policy Roundtable Background Note. *Competition in the Circular Economy*. OECD Conference Centre. Francúzsko, 2023. [online]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/daf/competition/competition-in-the-circular-economy-2023.pdf>

OLD, R., RUMPENHORST, I., SCHMIDT, I., SLAUGHTER, R.. Collaborating Centre on Sustainable consumption and Production. *Discussing the Social Impacts of Circularity*. In: Consumer Insight Action Panel. Nemecko, 2022. [online]. Dostupné na: https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/ciap_social-impact_report.pdf

PLASTICBANK.com. *About Plastic Bank – Committed to Sustainability Goals*. [online]. Dostupné na: <https://plasticbank.com/>

POLAČKOVÁ, Z.– PONGRÁČZ E.. *Správa o stave ekosystému sociálnych inovácií na Slovensku*. Národné kompetenčné centrum pre sociálne inovácie. Bratislava. 2022. ISBN: 978-80-89125-20-3.[online].Dostupná na: https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/narodne-kompetencne-centrum-socialne-inovacie/dokumenty/sprava-stave-ekosystemu-si-slovensku_mpsvr-sr_022022.pdf

PROJECT.VEJA-STORE.com. *The VEJA Project*. [online]. Dostupné na: <https://project.veja-store.com/en>

RADOVAN KAZDA. *Názor. Zálohovanie nie je všeliak, ale ani katastrofa*. [online]. 2022. Dostupné na: <https://www.odpady-portal.sk/Dokument/106608/zalohovanie-nie-je-vseliak-ale-ani-katastrofa.aspx>

REPAIRCAFE.org. *What is a Repair Café?*. [online]. Dostupné na: <https://www.repaircafe.org/en/>

SLOVENSKOZALOHUJE.sk. [online]. Dostupné na: <https://www.slovenskozalohuje.sk/>

TAUER, Rebecca. *Circular economy – it's more than just recycling*. 2021. [online]. Dostupné na: https://www.db.com/what-next/responsible-growth/Circular-Economy--Kreislaufwirtschaft/WWF/index?language_id=1

TOOGOODTOGO.com. *Let's fight food waste together*. [online]. Dostupné na: <https://www.toogoodtogo.com/>

UNCTAD.ORG. *United Nations: Entrepreneurs riding the wave of circularity*. Geneva, 2023. [online]. Dostupné na: https://unctad.org/system/files/official-document/diae2023d6_en.pdf

UTILITIESONE.com. *Circular Economy and Social Innovation Engaging Communities*. In: *Construction in the energy sector*, 2023. [online]. Dostupné na: <https://utilitiesone.com/circular-economy-and-social-innovation-engaging-communities>

WECYCLERS.COM. *Our Story, Our Solution*. [online]. Dostupné na: <https://www.wecyclers.com/>

WORLD ECONOMIC FORUM. Schwab Foundation for Social Entrepreneurship. *Social Innovation: A Guide to Achieving Corporate and Societal Value*. Švajčiarsko, 2016. [online]. Dostupné na: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Social_Innovation_Guide.pdf

YANSONG LI. *Circular Sharing: How Increased Circularity Impact the Bicycle Sharing Services?*. 2022. [online]. Dostupné na: <https://www.linkedin.com/pulse/circular-sharing-how-increased-circularity-impact-bicycle-yansong-li>

ŽIŠKOVÁ, Jana. *Bariéry rozvoja sociálnych inovácií na Slovensku*. In: *Sociálne inovácie a eurofondy*. Bratislava, 2022. [online]. Dostupné na: https://www.minv.sk/?ros_ptp_partnerstvo_socinovacie&sprava=bariery-rozvoja-socialnych-inovacii-na-slovensku